

Atsevišķs novilkums no 1931. g.
Ministrijas Vēstneša Nr. 6/9 1931. g.

Nomaksas pirkums Latvijā un ārzemēs.

Rīgā, 1931.

A. Gulbja grāmatu spiestuve Rīgā, Ausekļa ielā 9.

Nomaksas pirkums Latvijā un ārzemēs.

Saturs: § 1. Nomaksas pirkuma darījumu attīstība un apmēri. § 2. Nomaksas pirkuma līgumu juridiskais raksturs. § 3. Nomaksas pirkuma jēdziena definēšana. § 4. Nomaksas pirkuma līguma vieta civiltiesību sistēmā (sedes materiae). § 5. Nomaksas pirkums kā regulēts un neregulēts līgums. § 6. Nomaksas pirkuma līgumu noslēgšana un izbeigšana. § 7. Atkāpšanās no līguma. § 8. Nomaksas pirkuma līguma subjekts un objekts. § 9. Pircēja stāvoklis nomaksas pirkuma līgumā. § 10. Pārdevēja stāvoklis nomaksas pirkuma līgumā. § 11. Īpašuma tiesību aizturēšana. § 12. Iemaksāto nomaksu zaudēšana. § 13. Palikušo nomaksu tūlītēja maksāšana. § 14. Zaudējumu atlīdzība. § 15. Vekseļu nodrošinājums. § 16. Kontroles un tiesas klauzulas. § 17. Trešo personu stāvoklis. § 18. De lege ferenda.

§ 1. Nomaksas pirkuma darījumu attīstība un apmēri.

I. Kredīta pirkumu senās tiesībās nevar atrast, jo lai tas varētu attīstīties, vajadzīga zināma kultūras pakāpe. Cilvēkam jāuzticas¹⁾ otram, jāaprēķina, vai tas nākotnē uzņemto saistību spēs izpildīt, jāaprēķina un jāpagādā nākotnē zināmas vērtības, ar ko nolīdzināt parādu. Kredīta pirkumu pazina romiešu tiesībās²⁾ no sākuma vienkārši kā *actio venditi prolongaciu*. Ari XII tabulās jau atrodam kredītpirkuma pēdas. Bet kas attiecas tieši uz nomaksas pirkumu, tad romiešu tiesībās noteiktus norādījumus nevar atrast. Tomēr pašu nomaksas ideju romiešu tiesībās var atrast. Tā Seligman's³⁾ aizrāda, ka Plutarch's stāsta, ka vienu laiku kādam Grassus piede-

¹⁾ uzticēties — *credere-creditum*.

²⁾ Dr. A. Bechman, *Der Kauf nach gemeinem Recht*, Erlangen, 1876, I. T. S. 10 u. f.; 329 u. f.

³⁾ Edwin R. A. Seligman. *Die wirtschaftliche Bedeutung des Abzahlungsgeschäfts*, deutsche Ausgabe, Jena, 1930., B. I. S. 12; šī darba kritiku sk. M. Ansiaux. *Une nouvelle théorie du crédit à la consommation*; *Bulletin d'information et de documentation*. 1928. Vol. I, Nr. 2. 49. un sek. lpp.

rējusi puse no Romas. Grassus esot sapircis pēc ugunsgrēkiem nodegušo māju zemes gabalus, kuŗus vēlāk pārdevis uz nomaksu. R. Pöhlmann's⁴⁾ pierādīja līdzīgas spekulācijas arī citās senatnes pilsētās. Iekš corpus juris civilis mēs varam atrast dažas vietas⁵⁻⁷⁾, kuŗās ir runa, ka kāds zemes gabals vai vergs tiek nodoti pircējam pirms pirkuma cenas samaksas uz nomas vai prekarija līguma pamata. Bet lai spriestu, vai pēdējā gadījumā būtu nomaksas pirkums, materialu ir par maz, jo nav ne mazāko norādījumu uz samaksas izdarīšanas kārtību.

Jaunākos laikos nomaksas pirkums strauji izplatījās. Kur tieši vispirms tas izcēlies, grūti pateikt. Daudzi pētnieki⁸⁾ domā, ka viņa dzimtene ir Vācija, kur tas ir pierādījies pagājušā gadu simteņa pirmos gadu desmitos, nenorādot neko tuvāk. Jautājums katrā ziņā ir strīdīgs. Pazīstamais amerikāņu oikonomists Seligman's⁹⁾ savā darbā norāda Franciju kā vietu, kur dzimis nomaksas pirkums. Viņš aizrāda, ka šo darījumu sāka pielietot Ņujorkā firmas Cowperhwait & Sons dibinātāji 1807. gadā. Viņš tālāk aizrāda, bez iespējas to noteikti pierādīt, ka pamudinājumu tam devusi kāda dāma, kas atgriezusies no Parīzes, kur jau ilgāku laiku to pielietojuši firma Dufayel. Minētā amerikāņu firma pārdevusi uz nomaksu sākumā tikai mebeles, bet vēlāk arī citus priekšmetus, un viņai drīz sekojušas citas firmas, kā Ludwig Bauman & Co. un Jordan Moriarty & Co. Parādīdamies XIX. g. s. sākumā nomaksas pirkuma darījumu skaits ātri palielinājās, tā ka XIX. g. s. vidū bija jau ļoti

---

4) E. Seligman, l. c., 12. lpp.

5-7) Dig. 18, 6, 16; Dig. 19, 2, 20, § 2; Dig. 19, 2, 21, 22 pr.; Dig. 39, 2, 38 pr.; Dig. 43, 26, 20; cod. 4, 54, 3.

8) Karl Gessner, Das Abzahlungsgeschäft, 1898. Schaffhausen, 14. lpp.; J. Lazarus, Das Recht des Abzahlungsgeschäftes, Berlin, 1898, S. 2.

9) Edwin R. A. Seligman, Die wirtschaftliche Bedeutung des Abzahlungsgeschäftes, deutsche Ausgabe, Jena, 1930., B. I., S. 15.

izplatīts līgums, sevišķi Vācijā, un kā aizrāda K. G e s s n e r's¹⁰⁾, tad jau B o r n e m a n n's savā darbā „Systematische Darstellung des preussischen Civilrechts“ 1843. gadā apskata tādus darījumus. Protī, B o r n e m a n n's saka, ka jaunākos laikos esot atrasts līdzeklis attiecināt īpašuma tiesību aizturēšanu arī uz nepatērējamām kustamām lietām un nodrošināt pārdevēju pret trešām personām, paredzot blakuslīgumā, ka lieta iznomāta tādā veidā, ka īpašuma tiesības pāriet uz īrnieku, kad noteiktu laiku kārtīgi maksāta īres maksa, bet izīrētājam pieder tiesība atņemt lietu tūlīn atpakaļ, tiklīdz nav samaksāta termiņā nomas maksa. Šeit tā tad mēs jau sastopam tanī laikā un jo sevišķi vēlāk plaši izplatīto tā saucamo, „M ö b e l l e i h v e r t r a g“ vai vienkāršu „M i e t v e r t r a g“. Vācijā nomaksas pirkums izplatījās ļoti ātri, ko veicināja ne tikai mebeļu tirdzniecība, bet jo sevišķi šujmašīnu tirdzniecība. Sevišķi lielpilsētās šis līgums izplatījās uz pirkuma rēķina. Tā, piemēram, vācu pētnieki¹¹⁾ uzskata ka $\frac{8}{10}$ no Berlīnes iedzīvotāju skaita pielieto šo līgumu, tiesās 10% no visiem strīdiem krita uz nomaksas līgumiem; ne par velti kāds pētnieks izsaucas, ka bez nomaksas pirkuma nevar vairs Berlīnē iztikt, bez nomaksas pirkuma nebūtu Berlīne bijusi, kas viņa šodien ir. Līdzās Vācijai šis līgums izplatās arī citās valstīs, sevišķi kaimiņu valstīs. Par nožēlošanu trūkst noteiktu statistisku datu, kādu vietu ieņem nomaksas pirkums kā pirmskaņa periodā, tā arī pēc kaņa. Pa kaņa laiku saimnieciskās dzīves ritms palika vispār klusāks, un jo sevišķi samazinājās nomaksas pirkumi valutas svārstības un kredīta dārguma dēļ. Bet pēc kaņa šim līgumam pienāca atkal ziedu laiki. Par Amerikas apstākļiem noteiktākus datus pieved prof. E d w i n R. A. S e l i g m a n n's savā minētā darbā¹²⁾.

Viņš izsakās, ka jautājums par nomaksas darījumu izplatīšanos ļoti sarežģīts. Cenšoties noskaidrot lomu, kāda piekrīt nomaksas darījumiem tagadējos laikos, mums jāapmierinās ar sekošiem punktiem: 1) kāds ir detaļpārdevumu kopējs apjoms,

¹⁰⁾ K. G e s s n e r, l. c. 14. lpp.

¹¹⁾ Sk. K. G e s s n e r, l. c. 16. lpp.

¹²⁾ E d w i n R. A. S e l i g m a n n, l. cit. I. s. 82. un sek. lpp.

2) cik no šī kopējā apjoma krīt uz preču grupām, kurās notiek nomaksas pirkumi, 3) cik katrā grupā bijuši darījumi skaidrā naudā jeb ar parasto grāmatu kreditu un cik bijuši darījumi, ku-
ros figurēja nomaksas kredīts, 4) kādu procentu pārdošanas cenā sastāda nomaksas vekselis, ko izdod katrā atsevišķā ga-
dījumā. Par nožēlošanu, saka autors, ne par vienu no šiem
četriem jautājumiem nav noteiktu statistisku
d a t u ; nav pat izstrādāta metode, kas apmierinātu stingri zi-
nātniskās pētišanas prasības. Lielāko tiesu pastāv tikai aprē-
ķini, kuri bieži ir tikai illuzoriski.

Seligman's pieved šos aprēķinus un nāk pie slēdziena,
ka Savienotās Valstīs 1925. g. detaļpārdevumu kopējs apjoms
sasniedza 38 miljardu dollaru, un no šīs vispārīgās kop-
sumas 38 miljardu dollaru apmērā uz nomaksas darījumiem krīt
ap 4½ miljardu. Tikai jāņem vērā, ka pēdējā skaitli ietilpst
patēriņa preču grupas, kurās nomaksas pārdevumi izplatīti pla-
šos apmēros. Lai dabūtu precīzu skaitli par visu nomaksas pār-
devumu kopsumu, tad būtu jāsaskaita visi gadījuma darījumi,
arī tais preču grupās, kurās parasti nomaksas darījumi nenotiek.
Bet tas patlaban neesot iespējams. Automobiļus uz no-
maksu pārdod līdz 80%, dzīvokļu iekārtu līdz
70%. 1926. gadā nomaksas pirkumu parāds bija 2 miljardi
dollaru, kas iztaisa apmēram 20 dollarus uz viena
Savienoto valstu pilsoņa.

II. Latvijā pēc kara nomaksas pirkums
ir plaši izplatījies. Tā iespāids mazāk jūtams uz
laukiem un miestos, toties vairāk pilsētās, sevišķi galvas pilsētā
— Rīgā. Pietiek paņemt tikai kādu laikrakstu un palasīt sludi-
nājumus, lai varētu atrast daudz sludinājumus, kuŗos tieši pa-
teikts, ka tiek pārdots uz nomaksu, vai aizrādīts, ka ir izdevīgi
maksāšanas noteikumi, kas šinī gadījumā nozīmē parasti to pašu.
Daudzas firmas savos sludinājumos nemaz neaizrāda uz no-
maksas iespējamību: to viņas nedara nevis tādēļ, ka nomaksas
pirkumu nepieļautu, bet gan tādēļ, ka atrod tādu aizrādījumu ta-
gad par lieku, jo tagad gandrīz katrā veikalā jebkuŗu priekš-
metu var nopirkt uz nomaksu, ja tikai pārdevējam būs vāja-

dzīgā uzticība, ka pircējs savu darījumu pildīs. Pirkēt uz nomaksu tagad var visu, sākot no dārgākām rūpniecības mašīnām, kūlējiem, motoriem, beidzot ar maziem rīkiem, visdažādākās mebeles, automobiļus, motocikletus, velosipedus, rakstāmmašīnas, šujmašīnas, klavieres, mājsaimniecības piederumus, greznuma priekšmetus, grāmatas u. t. t. Uzskaitīt visus priekšmetus, kas dabūjami uz nomaksu, nozīmē gandrīz pārskaitīt visas preces, izņemot lietas, kas domātas ātrai patērēšanai. Zināms, uzskaitot priekšmetus, kādus var iegūt uz nomaksu, nenozīmē pateikt darījuma apmērus. Lai atbildētu uz pēdējo jautājumu, mums jāzin, kāds ir vispār apgrozības apmērs mazumā ar attiecīgo priekšmetu un kādu daļu no tā sastāda nomaksas darījumi. Bet, par nožēlošanu, tādus datus mēs dabūt nevaram, jo viņi nekur netiek fiksēti. Ilustrācijas dēļ pievedīšu datus, ko esmu privati iegūvis, lai būtu kaut kādi, kaut arī nedroši dati¹³⁾.

Pēc izdarītās aptaujas redzam, ka no attiecīga priekšmeta kopējās apgrozības uz nomaksas darījumu krīt:

pie mebelēm	— 90—95%
„ velosipediem	— 90%
„ rakstāmmašīnām	— 40%
„ patafoniem	— 75%
„ klavierēm	— 60%
„ gataviem apģērbiem	— 60%
„ vērtslietām	— 10—15%
„ lauksaimniecības mašīnām	— 75%

Šie dati, kuŗi, saprotams, nevar pretendēt uz pilnību, tomēr norāda, ka dažās nozarēs nomaksas pirkums ir parastais darījuma veids — kā, piemēram, mebeļu vai velosipedu tirdzniecībā — un pirkums kļuvis jau gandrīz par izņēmumu. Jau šie nedaudzie dati liek domāt, ka zināma likumība pastāv arī tirdzniecībā uz nomaksu, un tā būtu: 1) j o p r i e k š m e t s i r

¹³⁾ Šie skaitļi nevar būt par pierādījumu, tādēļ ka nav ievērots statistikas lielā skaitļa likums, bet aptauja izdarīta tikai attiecīgās nozarēs dažos uzņēmumos.

dārgāks, jo nomaksas pirkums sastāda šī priekšmeta apgrozības lielāku %; 2) ja priekšmets ir plašāku, mazturīgāku ļaužu pirkuma objekts, atkal nomaksas darījuma % aug attiecībā pret attiecīgā priekšmeta apgrozību. Tā, piemēram, pie mebelēm, ko pērk visu aprindu ļaudis, % ir ļoti augsts. Tas saprotams, jo vieni pērk dārgas mebeles, otriem atkal trūkst vajadzīgās naudas tūlītējai samaksai. Velosipedu pircēji tagad sastādās galvenām kārtām no mazturīgākām aprindām, kādēļ % ir augsts; lielās mašīnas ir dārgas, atkal % ir augsts; rakstāmmašīnas un klavieres parasti ir turīgāku aprindu pirkuma objekts, kādēļ šis % ir mazāks. Saprotams, ka šie nepilnie un arī nedrošie dati neļauj šos divus likumus ar pilnīgu drošību pierādīt.

III. Iemesli, kādēļ pēdējā laikā plaši attīstīties nomaksas pirkums, meklējami saimnieciskā dzīvē. Šeit var tikai aizrādīt, ka nomaksas pirkums, salīdzinot ar pirkumu vispār, dod lielas priekšrocības pircējam; pircējs iegūst lietu tūlīn, kauču brīvas naudas tam pie rokas nav. Tas ir bieži no liela svara mazturīgiem, jo ja nav personalkredita un nav reālas vērtības, ko dot kā nodrošinājumu, tie lietu uz kredita dabūt nevar, kādēļ arī bieži zinātnē tiek aizrādīts, ka nomaksas pirkuma jautājums ir arī sociāls jautājums. Viens amatnieks nevar uzsākt patstāvīgi strādāt savā arodā, ja tam trūkst vajadzīgo mašīnu un rīku, piemēram, drēbniekam šujmašīnas. Šīnīs gadījumos nomaksas pirkums tieši izdara lielu pakalpojumu, dodot iespēju iegādāties lietu un tādā veidā iegūt peļņu, no kuŗas tad amatnieks var nomaksāt pirkuma cenu. Šeit redzam skaidri nomaksas pirkuma sociālo nozīmi. Tas dod mazturīgākiem sabiedrības locekļiem iespēju patstāvīgi strādāt, ražot jaunas vērtības un krāt kapitālu, tādā kārtā paceļot viņu un līdz ar to visas sabiedrības labklājību. Nomaksas pirkumu izlieto plaši ne tikai tādos gadījumos, bet arī visur, kur sabiedrības locekļi grib uzsākt patstāvīgu dzīvi, kā tas, piemēram, ir noslēdzot laulību u. t. t. Nomaksas pirkums šeit spēlē tik lielu lomu tādēļ, ka pa lielākai daļai ta-

gadnes tiesības nepazīst kustamās mantas hipoteku. Tiešām, ja tāda tiktu pieņemta, tad nomaksas pirkums mazliet no savas nozīmes zaudētu, kādēļ kustamas mantas hipotekas aizstāvji arī aizrāda uz šī jautājuma socialo nozīmi.¹⁴⁾

Dodot iespēju iegādāties uz nomaksu lietu, nomaksas pirkums veicina tirdzniecības apgrozību un rūpniecību, tādā kārtā nākot par labu ne tikai tieši pārdevējam, bet tas veicina saimniecisko dzīvi vispār, kas arī ir no liela svāra, sevišķi saimnieciskās dzīves paguruma laikmetā. Bet līdz ar to jāatzīst, ka nomaksas pirkumam ir dažas ļaunās puses, piemēram, tas dod iespēju vieglprātīgi iegādāties nevajadzīgas lietas un dzīvot vispār pāri līdzekļiem.¹⁵⁾

§ 2. Nomaksas pirkuma līguma juridiskais raksturs.

1. Par nomaksas pirkuma juridisko raksturu pagājušā gadu simteņa beigās zinātnieki nebija vienprātīgi, strīdējās dēļ jautājuma, vai šeit ir pirkuma līgums, nomas līgums, kāds šo līgumu veids vai līgums sui generis. Jāatzīst, ka šo neskaidrību veicināja vēl ļoti daudzie līgumu paraugi, drukātie formulāri, uz kuriem šie līgumi tika slēgti, jo tie tika arī tiešām dažādi konstruēti, tika ietērpti dažādās formās. Bet līguma raksturs ir neatkarīgs no līguma nosaukuma, no kontrahentu vēlēšanās uzskatīt šo līgumu par vienu vai otru līguma veidu. Lai izprastu un raksturotu vienu līgumu, jāatrod tā raksturīgākie vai būtiskie elementi (essentialia negotii) un jāatšķir parastie un

---

¹⁴⁾ Sk. H. Daeniker, Die Mobiliarhypotheken im modernen schweizerischen und französischen Recht, Zürich, 1908., 114. un sek. lpp.; Проф. В. И. Синайский, Основы гражданского права. Вып. II, Рига 1923, стр. 90-114. Школьник, Ипотека движимости, Труды цив. студ. Кр: при Унив. Св. Владимира, Киев, 1915 г., 43 стр.

¹⁵⁾ K. Kacens, Pārdošana uz izmaksu, Ekonomists, 1928. g. Nr. 6, 255. lpp.

gadījuma elementi (naturalia, accidentalia negotii).¹⁶⁾ Ja tas ir dots, tad, apskatot regulētos līgumus, varēs atrast līgumu ar tiem pašiem būtiskiem elementiem, bet ja tāda nav, tad jāatzīst, ka šeit ir līgums sui generis.

Visos nomaksas pirkuma līgumos mums ir darīšana ar kādu lietu un cenu. Ar šo līgumu viena puse apsola otrai nodot kādu zināmu lietu tās netraucētā valdīšanā vai īpašumā par norunātās naudas sumas samaksu noteiktā veidā vai kārtībā. Tā tad viena puse apņemas nodot otrai pusei lietu tās valdīšanā vai īpašumā, bet otra puse apņemas izdarīt noteiktā kārtībā samaksu. Šis samaksas saņemšanu pārdevējam garantē parasti vēl īpašuma tiesību aizturēšana līdz sumas galīgai nomaksai, iemaksāto nomaksu zaudēšana nokavējuma gadījumā un tiesības atkāpties iemaksas nokavējuma gadījumā u. t. t. Tie ir nomaksas pirkuma elementi. Man šķiet, ka trīs pēdējās pazīmes — īpašuma tiesību aizturēšana, iemaksāto nomaksu zaudēšana zināmos gadījumos un tiesība atkāpties no līguma iemaksas nokavējuma gadījumā nav raksturīga pazīme, tie nav būtiskie elementi, kas nosaka līguma raksturu.

Līguma būtiskie elementi ir tie, kas izsaka kāda līguma būtību, kādēļ šiem elementiem minētā līgumā jābūt; ja viņu trūkst, tad nevar būt runa par šo līgumu, bet gan jārunā par kādu citu līgumu, jo galu galā līguma jēdziens sastādās no būtisko elementu kopības. Turpretim par parastiem elementiem jāuzskata mazāk nozīmīgi elementi, t. i. tādi, kas nav būtiski, kuŗi gan parasti ir, kuŗiem ir svarīga loma līgumā, bet bez kuŗiem līgums var iztikt. Ja trūkst šo parasto elementu, tad līguma raksturs negrozās.

Šķiet, nevar būt divu domu, ka būtisks elements ir pienākums nodot lietu otras personas netraucētā valdīšanā vai īpašumā. Visu nomaksas pirkumu gala mērķis ir iegūt īpašuma tiesības uz kādu lietu, un šis līgums arī ir pirmais solis šī mērķa sasniegšanā. Viena

---

¹⁶⁾ H. Dernburg, System des Römischen Rechts, 1911. Berlin, I. T., S. 163.

puse apņemas nodot otrai lietu netraucētā valdīšanā vai īpašumā, bet nevis lietošanā vai kādam citam nolūkam. Šo līgumu pielieto tikai personas, kas vēlas nodot pret zināmas summas nomaksu lietu otra īpašumā, un atkal, kas par šādu nomaksu vēlas iegūt lietu savā īpašumā. Šo elementu mēs atrodam visos mūsu nomaksas pirkuma līgumos, tādu mēs atrodam arī ārzemju nomaksas pirkuma līgumos un arī speciālos likumos, kur tādi pastāv.

Ja mums ir dots šis elements, t. i. pienākums nodot kādu lietu otras personas īpašumā, tad mēs tagad šo līgumu iedalām to līgumu kategorijā, kas vērsti uz lietas nodošanu īpašumā, pie kuŗas pieder pirkums, maiņa un pa daļai dāvinājums. Šeit nevar runāt tādēļ par kādu nomas līgumu, kā to centās daži zinātnieki pagājušā gadu simteņa beigās, kādā formā tika ietērti agrāk pie mums un ārzemēs daudzi nomaksas pirkuma līgumi un kādā formā vēl mūsu dienās to ietērpj dažās zemēs, piem. Francijā un Anglijā.¹⁷⁾

III. Kā mēs zinām, īpašuma nodošanas līgumi var būt divējādi — atlīdzības un bezatlīdzības (piem., dāvinājums).¹⁸⁾ Katrs īpašuma atsavināšanas līgums, kas tiek izdarīts bez atlīdzības, nebūs pirkuma maiņas vai cits līgums, bet var būt gan dāvinājums. Tieši dzīvē visbiežāk sastopamā dāvinājuma forma ir lietas dāvināšana īpašumā, kādēļ arī likumdevēji parasti regulē šo dāvinājuma veidu, kas atšķiras no pirkuma un maiņas līguma ar bezatlīdzību. Mūsu nomaksas pirkums, kā jau nosaukums rāda, ir atlīdzības līgums, kādēļ nepieder pie bezatlīdzības līgumu grupas, kāds ir dāvinājums. Nomaksas pirkumu cena tiek noteikta naudā. Kā zināms, sabinieši mēģināja pirkuma līgumos ietilpināt arī

¹⁷⁾ Sk. H. Rühl, Eigentumsvorbehalt und Abzahlungsgeschäft, Berlin, 1930., S. 230 u. f.; M. K. Samter, Abzahlungsgeschäfte, II. Aufl., Berlin, 1927., S. 85 u. f.; M. Planiol, Traité élémentaire de droit civil, T. II, Paris, 1926., 532. lpp.; L. W. Schmidt, Der Möbelwucher und seine Bekämpfung in England. Sociale Praxis, 1912., Nr. 12, S. 329.—331.

¹⁸⁾ Sk. R. Jhering, „Zweck im Recht“, 1889., S. 101.; A. A. Симолин, Влияние момента безвозмездности в гражд. праве. Казань 1916, стр. 88 и сл.

līgumus, kas vērsti uz lietas maiņu pret lietu, bet uzvarēja pretējais, prokuliešu princips, kam pieslējās arī mūsu civil-likumi (3844. p.). Tāpēc, ja pastāv divu personu abpusīgs apsolījums apmainīt vienu priekšmetu pret otru, izņemot nau-
du, mums ir darīšana ar maiņas līgumiem (3971. p.).

Otrais šī līguma elements tādēļ būs cen^as no^ma^ks^a zⁱn^ām^ā k^ār^tī^bā, kas tiek norunāta daļās, noteiktos ter-
miņos. Pie pirkuma līguma mums kā vispārīgs likums ir lietas
atsavināšana pret atlīdzību. Lietas nodošana un cen^as samaks^a
tiek izdarīta viena tūlī pēc otras. Ja pārdevējs uzticas pir-
cējam, nodod pārdoto lietu pircēja īpašumā, bet pirkuma cenu
kreditē, tad tas ir kredīta pirkums.¹⁹⁾ Bet nomaksas pirkuma
gadījumā — cen^as samaksāšana tiek norunāta zⁱn^ām^ā k^ār^tī^bā — pa daļām. Pircējam tiesība maksāt
zⁱn^ām^ā laikā noteiktu daļu, pārdevējam nav
tiesības prasīt visas sumas samaksu uzreiz, pirms laika
vai cita nosacījuma iestāšanās, viņam pienākums pie-
ņemt samaksu pa daļai,²⁰⁾ jo tāda maksāšanas kārtība
izriet no līguma. Lai atzītu darījumu par nomaksas pirkumu,
D. H e c k's²¹⁾ prasa mazākais trīs nomaksas; kādēļ tieši trīs, ir
nēsaprotāmi. Vācu likumā, kurā šis jautājums nav tieši nor-
mēts, tiesu prakse uzskata, ka pietiek ar divām nomaksas da-
ļām.²²⁾ Nevar uzskatīt par nomaksas pirkumu tādu pirkumu,
kurā pēc lietas nodošanas jāizdara tikai vienreizīga no-
m^ak^sa, jo tas būtu varbūt vienkārši kredīta pirkums. Pir-
kums uz nomaksu prasa, lai nomaksas tiktu izdarītas vairākas
reizes, tas gan būtu arī jau pie divām reizēm. Tā tad šeit ce-
n^as samaksas kārtība atšķiras kā no pirkuma līguma vispār,
tā arī tieši no kredīta pirkuma.

Bez šiem apskatītiem diviem elementiem nevar pastāvēt

¹⁹⁾ Dernburg, System des Römischen Rechts, Berlin, 1912., II. T.,
S. 749.

²⁰⁾ Pēc vispārēja principa kreditoram nav pienākums pieņemt saisti-
bas izpildīšanu pa daļām; sk. Проф. В. И. Синайский, l. cit., 162. lpp.;
Dr. C. Erdmann, System des Privatrechts, Riga, 1894., B. IV, S. 62.

²¹⁾ K. Gessner, l. c., S. 265.

²²⁾ Rühl, l. c., S. 218.

nomaksas pirkuma līgums, tādēļ tos jāapzīmē par būtiskiem elementiem, kas ir svarīgi paša nomaksas pirkuma līguma raksturošanai.

IV. Vēl mēs sākumā konstatējam vairākus elementus, kas arī parasti atrodami nomaksas līgumos. Tie ir īpašuma tiesību aizturēšana, iemaksāto nomaksu zaudēšana nokavējuma gadījumā un tiesība atkāpties no līguma daļas maksas nokavējuma gadījumā. Tomēr, šķiet, ka šie elementi nav būtiski, bet ir gan tikai parastie. Jāajzrāda gan, ka Latvijā tādus nosacījumus yaram atrast gandrīz visos nomaksas pirkuma līgumos ar ļoti retiem izņēmumiem, proti: no vairāku desmitu līgumu formulāriem esmu atradis tikai pāris, kuŗos viena vai otra nosacījuma trūkst. Tomēr specialos likumos bieži viens vai otrs no šiem elementiem trūkst.

Dānijas 1917. g. likums par nomaksas pirkumu (Low Kōb paa Afbetaling), kas ir līdzīgs Zviedrijas 1915. g. un Norveģijas 1916. g. likumiem par nomaksas pirkumiem, nosaka — Ved Kōb paa Afbetaling forstaas i denne Low Kōb af Lōsøre, hvōr Betalingen skal erlaeggēs i Afrdrag, af hvilke eet eller flere forfalder til Udbetaling, efter at den solgte Ting er overgivet til Kōberen, og hvōr Saelgeren derhos har betinget sig Ret til at tage Tingen tilbage, hvis Kōberen ikke opfylder sine Forpligtelser, eller har forbeholdt sig Ejendomsret over Tingen, indtil Betalingen helt eller delvist er erlagt.²³⁾

Tā tad šis likums prasa vēl bez agrāk apskatītiem šī līguma būtiskiem elementiem vēl īpašuma tiesību aizturēšanu vai tiesību atprasīt lietu, ja pircējs savus pienākumus nepilda, un lietas nodošanu pirms cenas samaksas. Pēdējā prasība tiešām ir svarīga, proti tādēļ, ka

²³⁾ Tulkojumā vācu valodā: Unter Abzahlungskauf wird in diesem Gesetz ein Kauf beweglicher Sachen verstanden, bei dem die Bezahlung zu erfolgen hat in Teilbeträgen, von denen einer oder mehrere nach Übergabe der verkauften Sache an den Käufer fällig werden, und bei dem der Verkäufer ausserdem sich das Recht, die Sache zurückzunehmen, ausbedungen hat, wenn der Käufer seine Verpflichtungen nicht erfüllt, oder sich das Eigentum an der Sache bis zur gänzlichen oder teilweisen Bezahlung vorbehalten hat. Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht 1918., 1/2. H., 232. lpp.

specialiem likumiem ir socialpolitiski mērķi.²⁴⁾ Šie mērķi arī nosprauž likuma pielietošanas apjomu, un Skandināvijas valstu kā arī Austrijas likumos likumdevējs attiecina savu šinīs likumos paredzēto aizsardzību tikai tur, kur lieta nodota tūlīņ. Tas tiek darīts tādēļ, ka taisni šinīs gadījumos visbiežāk pircēji tiek ievilināti neizdevīgos līgumos ar kārdinājumu lietu iegūt lietošanā tūlīņ. Tur, kur lietas nav nepieciešamas tūlīņ, likumdevējs ieskata, ka tāda zināma „aizbildnība“ par pircēju ir lieka un atstāj še līguma brīvības principu.²⁵⁾ Citas likumdošanas to neprasa un pircēju aizsardzību saprot plašāku. Bet bez šiem pēdējiem nosacījumiem nevar būt runa par nomaksas pirkumu Dānijas likuma izpratnē. Šeit jāatšķir nomaksas pirkuma jēdziens vispār un nomaksas pirkuma jēdziens atsevišķos likumos. Dānijas likums regulē tikai nomaksas pirkumu, kas satur arī vēl īpašuma tiesību aizturēšanu vai tiesību atprasīt lietu, kad pircējs savus pienākumus nepilda. Bet vai līdz ar to varētu teikt, ka, ja tādas īpašuma tiesību aizturēšanas nav, tad neeksistē nomaksas pirkums, tad tas nav vairs nomaksas pirkums, bet vienkāršs pirkums vai kāds cits līgums. Šeit jādod negatīva atbilde, tāds līgums tikai neietilpst minētā likumā, un viņš būs neregulēts līgums. Likums atstāj tad līguma slēdzēju pusēm pilnīgu brīvību regulēt savas attiecības, viņš viņās neiemaisās. Neiemaisās tādēļ, ka likums vēlas aizsargāt pircēju no zināmas izmantošanas, kas var notikt, kad atņem lietu un zaudē iemaksas. Tādēļ var teikt, ka minētā likuma izpratnē īpašuma tiesību aizturēšana vai tiesība atņemt lietu ir būtisks elements, bet ar to nav teikts, ka tas tāds būtu nomaksas pirkumam vispār.

Vācijas 1894. g. likums par nomaksas pirkumu prasa atkal

²⁴⁾ K. Gessner, l. c., S. 6.; Lazarus, l. c., S. 4.

²⁵⁾ Pret šo noteikumu A. Heymann, Das Abzahlungsgeschäft in volkswirtschaftlicher und juristischer Bedeutung, Leipzig, 1916. Viņš saka, ka dzīvē ļoti bieži nāk priekšā gadījumi, kur pirkuma objekts vēl netiek nodots līdz galīgai samaksai, un likuma aizsardzība būtu attiecināma arī uz šiem gadījumiem.

citu elementu, proti, 1. § nosaka: „Hat bei dem Verkauf einer dem Käufer übergebenen beweglichen Sache, deren Kaufpreis in Teilzahlungen berichtigt werden soll, der Verkäufer sich das Recht vorbehalten, wegen Nichterfüllung der dem Käufer obliegenden Verpflichtungen von dem Vertrage zurückzutreten, so ist im Falle dieses Rücktritts jeder Teil verpflichtet, dem anderen Teil die empfangenen Leistungen zurückzugewähren.“ Tā tad šis likums prasa līguma nepildīšanas gadījumā tiesību atkāpties no līguma.²⁶⁾ Šeit jāsaprot, ka tas ir nomaksas pirkuma jēdziens tikai minētā likuma izpratnē. Jau panta redakcija norāda, ka zem nomaksas pirkuma vispār jāsaprot „Verkauf einer dem Käufer übergebenen beweglichen Sache, deren Kaufpreis in Teilzahlungen berichtigt werden soll“, jo ja šinī gadījumā pārdevējs rezervējis sev minēto atkāpšanās tiesību, tad abām pusēm ir pienākums atdot saņemto. Šeit tiek regulēts jau nomaksas pirkuma gadījums. Minētā likuma 4.—6. §§ regulē arī nomaksas pirkuma citus gadījumus. Tā tad var redzēt, ka jau arī minētā likuma izpratnē tiesība atkāpties no līguma nav izšķiršošs elements nomaksas pirkuma jēdzienam.

Austrijas 1896. g. likums neprasa bez agrāk uzskaitītiem elementiem vēl, kā Dānijas likums, īpašuma tiesību aizturēšanu vai tiesību atprasīt lietu, vai kā Vācijas likums tiesību atkāpties no līguma. Bet viņam ir atkal cits ierobežojums, kas atkal sašaurina šī likuma pielietojumu. Austrijas likuma 1. § nosaka, ka: „Ratengeschäfte im Sinne dieses Gesetzes sind in Ausübung eines Handels- oder andern Gewerbebetriebes vorgenommene Verkäufe beweglicher Sachen, deren Kaufpreis in Teilbeträgen (Raten) zu entrichten ist und welche dem Käufer vor der vollständigen Zahlung des Kaufpreises übergeben werden.“²⁷⁾ Šeit nāk klāt viens jauns ele-

²⁶⁾ Minētais ieskats vācu literatūrā ir dominējošs, tam piekrīt Dernburg, Gierke, Rühl, Heymann, Richter, Michaelis u. c.

²⁷⁾ Šī likuma, kā arī citu likumu retinājumi ir mani.

ments, kas līdz šim vēl nav nekur figurējis, proti — „in Ausübung eines Handels- oder andern Gewerbebetriebes vorgenommene Verkäufe“. Šis ierobežojums ir raksturīgs nomaksas pirkuma izprašanai pēc Austrijas likuma, bet viņš nav raksturīgs nomaksas pirkumam vispār, jo arī pārējie līgumi, kas netiek izdarīti „in Ausübung eines Handels- oder andern Gewerbebetriebes“, arī ir nomaksas pirkumi, tikai jau pēc Austrijas likumiem būs neregulēti līgumi.

Krievu likums, kas izdots kā papildinājums pie X. s. I. d. 1527. panta, nedod tieši pašā likumā nomaksas pirkuma jēdzienu, bet tam ir ierobežojumi attiecībā uz objektu. Par nomaksas pirkuma objektu var būt вещи домашнего, сельско-хозяйственного (izņemot dzīvo inventaru) и промышленного обзаведения. Kaut arī likums runā tikai par домашнее обзаведение, Krievijas senats zem tā saprata vispār visas mājsaimniecībai un iekārtai nepieciešamās lietas (1911./82). Šeit mēs katrā ziņā redzam raksturīgu ierobežojumu, bet atkal tikai Krievijas likumam.

Tā tad apskatījuši nomaksas pirkuma elementus četros likumos, mēs redzam katrā likumā vēl kādu elementu, kas raksturīgs šim likumam, bet nav raksturīgs nomaksas pirkumam vispār, jo to jau pierāda tas apstāklis, ka pārējie likumi tieši tādu elementu atkal nepazīst. Ja mēs runājam par katru līgumu, mēs atradīsim vienādi elementus, kas būs raksturīgi tieši līgumam vispār, ko mēs tādēļ atradīsim visos likumos, kuŗi regulēs šos līgumus, un atradīsim arī elementus, kas raksturīgi tieši tikai vienam vai otram likumā regulētam līgumam. Tā kā Rietumlatvijā, kā mēs vēlāk redzēsīm, šis līgums ir neregulēts, šeit valda šinī ziņā līguma brīvības princips, tad šeit par būtiskiem elementiem uzskatāmi visi tie uzskaitītie elementi, kas raksturīgi nomaksas pirkumam vispār, kas tādēļ raksturīgi katram nomaksas līgumam.²⁸⁾

²⁸⁾ Pēc III. daļas īpašuma tiesības aizturēšana, tiesība atkāpties no līguma, kad pircējs laikā nesamaksā pirkuma maksu, tiek uzskatīti tieši par blakus līgumiem. Civillikuma kopoījuma XII. s. I. nodaļa, IV. nodaļījums.

Ari pie mums mēs atradīsim tos elementus, ko atrodam Dānijas vai Vācijas likumos, bet viņi nav būtiski, bez viņiem arī var pastāvēt nomaksas pirkuma līgums, kaut arī viņi līgumam ir ļoti svarīgi un nozīmīgi.²⁹⁾

§ 3. Nomaksas pirkuma jēdziena definēšana.

I. Tā kā definīcija ir vārdos izteikts jēdziens, tad skaidrs, ka definīcija izriet vienādi no būtisko elementu kopības, un nav nozīmes uzrādīt tos elementus, kaut arī svarīgus un nozīmīgus, kas nav būtiski minētam jēdzienam.

Lielais vairums pētnieku dod pilnīgi apmierinošas nomaksas pirkuma definīcijas. Ir viena daļa, kas saka, ka var dot tikai nomaksas pirkuma ekonomisko definīciju, bet nevar dot juridisko definīciju šī līguma dažādības dēļ.³⁰⁾ Man šķiet, ka minētie pētnieki nav analizējuši nomaksas pirkuma jēdzienu, nav atdalījuši līguma būtiskos elementus no pārējiem svarīgiem elementiem. Pareizi, šeit ir vienādi zināms risks, jo omnis definitio periculosa est, bet tādēļ vien tiesību zinātne nedrīkst atteikties no definīcijas meklēšanas, kas viņai vajadzīga, jo riskanta ir ne tikai definīcija nomaksas pirkumam, bet juridiskiem institūtiem vispār.

Citi pētnieki savās definīcijās ievēd arī parastos elementus vai dod tās pieskaņodami attiecīgai likumdošanai. Gareis dod sekošu ļoti plašu definīciju, kā: „Es (nomaksas pirkums) ist ein Warenumsatzgeschäft, bei welchem neben der jedem solchen Geschäft wesentlichen Absicht der Parteien, dass das Eigentum oder das ungestörte Innehaben einer beweglichen Sache übertragen werden soll, — eine Absicht, welche auch stillschweigend vorhanden sein kann, — dreierlei cumulativ vorausgesetzt wird, nämlich erstens: Die Gegenleistung für die Sachübertragung, der Gegenwert, muss in Teilzahlungen

²⁹⁾ Piemēram, īpašuma tiesību aizturēšanu vai vispār kādu lietisku tiesību garantiju nomaksas pirkuma līgumam par raksturīgu uzskata Lazarus, Gessner, Gareis, Hoffmann-Wilke u. c.

³⁰⁾ K. Gessner, l. c., 32. lpp. u. f.; Richter, Dar Rücktrittsrecht im Gesetze betr. die Abzahlungsgeschäfte, In.-Din., Erfurt, 1911., S. 23 u. f.

entrichtet werden; zweitens: Die Sache, deren Übertragung beabsichtigt ist, muss schon, ehe der Gegewert vollständig geleistet ist, zur Benutzung überlassen worden sein; und drittens: Dem Gläubiger der Teilzahlungen muss für den Fall des Verzuges des Schuldners bei jenen Teilzahlungen das Recht zugestanden sein, die überlassene Sache dem Schuldner wieder zu entziehen oder überhaupt vom Vertrage zurückzutreten.³¹⁾ Kā redzams, šī definīcija dota saskaņā ar Vācijas likumu, tieši tādēļ viņa neder, ja mēs gribam dabūt nomaksas pirkuma definīciju vispār.

Lazarus³²⁾, runājot par nomaksas pirkuma jēdzienu šaurākā nozīmē, kuŗā „als Merkmal ausser dem Rücktrittsrecht noch den Eigentumsvorbehalt aufweist“; vai atkal Hirsch's³³⁾ dod sekošu definīciju: „Das Abzahlungsgeschäft ist ein Kaufgeschäft auf Kredit, für dessen Erfüllung der Verkaufsgegenstand selber haftet.“ Līdzīgas definīcijas vēl var pievest vienu otru, bet viņām ir tas trūkums, par cik šīs definīcijas nerunā tieši varbūt par konkrētu likumu, kuŗam ir arī tāds nosacījums, ka viņas ievieto definīcijās netikai būtiskos elementus, bet uzsver arī vēl vienu otru ļoti svarīgu momentu.

II. Tomēr jāsaka, ka jaunākā teorija dod citu definīciju, kuŗā neuzsver pārējos, papildu elementus.

Rühl's³⁴⁾, piemēram, savā darbā saka, ka nomaksas pirkums ir „der Vertrag auf die Veräußerung beweglicher, sofort dem Erwerber übergebenen Sachen gerichtet ist und dass die Leistung des Empfängers in (meist periodischen) Teilzahlungen zu bewirken ist“.³⁵⁾

³¹⁾ Sk. K. Gessner, l. c., S. 11, pastrīpojums mans.

³²⁾ Dr. jur. Lazarus, Das Recht des Abzahlungsgeschäftes, Berlin, 1898., S. 37.

³³⁾ Sk. Rühl, l. c., S. 217.

³⁴⁾ Rühl, l. c., S. 216.

³⁵⁾ Līdzīgi Seligman's, l. c., 5. lpp.; K. Arndt, Abzahlungsgeschäft, Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Civil- und Handelsrecht, II. B., Berlin, 1927., S. 40, un arī Šveices O. R. 226. §.

Šeit tikai, līdzīgi Dānijas un Austrijas likumam, tiek prasīts, lai atsavināšanas objekts tiktu tūlīt nodots pircēja rokās. Kā redzējam, nomaksas pirkumam tas nav arī būtisks elements, kuŗu varbūt aiz lietderības var ievest likumā.

Citi zinātnieki, izejot no tā ieskata, ka apskatītie nomaksas pirkuma būtiskie elementi — 1) vienas puses solījums nodot kādu zināmu lietu otras personas īpašumā, 2) solījums samaksāt norunāto sumu, — ir arī pirkuma elementi, tikai ar to starpību, ka tiek norunāts sumu samaksāt zināmā kārtībā — pa daļām, savās definīcijās iziet no pirkuma jēdziena, norādot tikai atsevišķi uz maksāšanas kārtību. Piemēram Planiol's³⁶⁾ saka: „on donne ce nom (vente à tempérament) à une vente à crédit, dont le prix est stipulé payable sous la forme de sommes minimales, réparties par fractions égales et à intervalles réguliers sur un espace de temps assez long.“³⁷⁾

§ 4. Nomaksas pirkuma līguma vieta civiltiesību sistēmā (sedes materiae).

I. Jautājums par to, kas par līgumu ir nomaksas pirkums teorijā un praksē ir strīdīgs. Apskatot izteiktās domas literatūrā, tās var klasificēt trijās grupās, proti, ka: 1) nomaksas pirkums ir pirkuma paveids, 2) ka tas ir nomas līguma paveids, 3) ka tas ir līgums sui generis.

I. Valdošais ieskats, ka nomaksas pirkums ir pirkuma paveids.³⁸⁾ Līgumi, kas nosaka labumu apgrozību, ir vērsti vai

³⁶⁾ M. Planiol, Traité élémentaire de droit civil, T. II., Paris, 1926., 532. lpp.

³⁷⁾ Līdzīgi Heymann. Das Abzahlungsgeschäft in volkswirtschaftlicher und juristischer Bedeutung, In.-Diss., Leipzig, 1916., S. 3; Dernburg, l. c., S. 749; Gierke, Deutsches Privatrecht, III. B., München, 1917., S. 446; Philipp Heck, Grundriss des Schuldrechts, Tübingen, 1929., S. 156 u. f.

³⁸⁾ Pie šī ieskata pieturas Dernburg's, Gierke, Planiol's, Heck's, Heymann's u. c., tāpat arī prof. V. Sinaiskis un prof. A. Loebers, Tirdzniecības tiesību pārskats, Rīgā, 1927., 198. lpp.

nu uz lietas nodošanu īpašumā, kas nozīmē lietas nodošanu uz visiem laikiem, un uz lietas nodošanu lietošanā, kas ir vairāk vai mazāk ierobežota laika ziņā (noma, īre, patapinājums u. c.). Mums ir darīšana ar līgumu, kas vērsts uz īpašuma tiesību atsavināšanu, tā tad ar atsavināšanas līgumu.³⁹⁾ Prof. Simolins⁴⁰⁾ iedala atsavināšanas līgumus atlīdzības un bezatlīdzības un pirmos savukārt pirkuma un maiņas līgumos. Skaidrs, ka pēc saviem elementiem nomaksas pirkums tuvāk stāv pirkumam, jo šeit mēs atrodam īpašuma tiesību atsavināšanu pret naudu. Mūsu civillikumu 3831. pants nosaka, ka pirkums ir līgums, ar kuŗu viena puse apsola otrai par norunātas naudas sumas samaksu pievērst tās mantai zināmu lietu vai zināmu tiesību. Līdzīgu pirkuma definīciju mēs atrodam pie daudziem zinātniekiem un likumos ar to starpību, ka jaunākos laikos runā noteikti par lietas nodošanu īpašumā vai atkal pirkuma definīciju dod izejot nevis no pārdevēja redzes viedokļa, bet gan no pircēja, kā tas redzams, piemēram, Kalifornijas likumos 1102. pantā, kas par pirkumu sauc līgumu, ar kuŗu viena persona apņemas pieņemt no otras personas zināmu lietu un samaksāt pirkšanas cenu par tiesībām uz to.

Pircēja galvenais pienākums ir samaksāt pirkuma maksu (3881. p.), pārdevēja — nodot pārdoto pircējam netraucētā valdīšanā (jaunākās likumdošanās — īpašumā), lai viņam būtu tiesība un iespēja ar to rīkoties. Tie ir pirkuma līguma būtiskie elementi, kādēļ arī viņi tiek uzrādīti pirkuma definīcijās. Kā mēs redzējām, tad nomaksas pirkuma būtiskie elementi ir: 1) nomaksas pirkuma maksas nokārtošana paredzētā kārtībā, 2) lietas nodošana pircēja netraucētā valdīšanā vai īpašumā. Tā tad, galvenos vilcienos pircēju un pārdevēju pienākumi un tiesības sakrīt. Bet ir arī redzama atšķirība. Proti, pie pirkuma pēc vispārēja principa,

³⁹⁾ Par regulēto līgumu klasifikāciju sk. Проф. В. И. Синайский, l. cit., стр. 185 и сл.

⁴⁰⁾ А. А. Симолин, Влияние момента безвозмездности в гражд. праве. Казань, 1916., стр. 88 и сл.

ja nav norunāti sevišķi termiņi, pircējam samaksa jāizdara tūlīņ pie lietas nodošanas, tā tad tajā pašā laikā un tajā pašā vietā, pirms samaksas saņemšanas pārdevējam lieta nav jānodod (3881. p.). Pie nomaksas pirkuma tieši parasti notiek vienošanās, ka lieta tiek nodota tūlīņ, bet samaksa tiek izdarīta vēlāk noteiktās daļās. Par šām vēlāk izdarāmām maksām pircējam nav jāmaksā procenti, jo maksāšanas izdarīšana ir atlikta uz vēlāku laiku, un tiek pieņemts, ka tādos gadījumos procenti ir ierēķināti jau tieši maksā.⁴¹⁾ Bet tā kā pie pirkuma vispār maksa jāizdara tūlīņ, pie lietas nodošanas, tad arī pircējam, ja viņš nav samaksājis, no tā laika, kad viņš ņēmis pirkto lietu savā valdīšanā un lietošanā, jāmaksā pārdevējam par pirkuma maksu procenti (3884. p.). Tā tad pie nomaksas pirkuma pircējam nav jāmaksā maksa tūlīņ, bet vēlāk, pie tam šeit nav vienkāršs kredīta pirkums, bet zināms paveids, jo samaksa tiek izdarīta noteiktā kārtībā — noteiktā laikā zināma daļa, ar ko pirkums uz nomaksu atšķiras no kredīta pirkuma.

Kas attiecas uz pārdevēja galveno pienākumu lietu nodot, tad jāsaprot, ka šeit pirkumu un nomaksas pirkumu starpā arī saskatāma zināma atšķirība, jo pirkuma līguma gadījumā pārdevējam pirms samaksas izdarīšanas lieta nav jānodod (3881. p.). Bet pie nomaksas pirkuma, kā to nosaka daži likumi un parasti gandrīz visi līgumi, pirkuma objekts tiek nodots vismaz valdīšanā un lietošanā tūlīņ, lai gan arī šeit ir iespējami izņēmumi, kādi praksē varbūt nāk priekšā ļoti reti, ka lieta tiek nodota pēc zināmu maksu daļu vai visas maksas nomaksas izdarīšanas.

Tā tad mēs redzam, ka atšķirība pirkumam no nomaksas pirkuma tomēr nav liela, kādēļ arī dabiski varēja rasties ieskaits, ka nomaksas pirkums ir tikai pirkuma veids. Bet iespējams arī dibināts iebildums, ka zināma atšķirība ir un ka tādēļ nomaksas pirkums uzskatāms par patstāvīgu līgumu, par līgumu sui generis.

II. Tā kā būtiskie elementi abos līgumos ir ļoti līdzīgi, se-

⁴¹⁾ D e r n b u r g, System des Römischen Rechts, II. T., 1912., 749. lpp.

višķi, ja ņemam kredītpirkumu, tad mums jāanalizē mūsu līgumi tālāk. Mēs apskatīsim tālāk svarīgākos parastos (naturalia negotii) elementus. Ja šie svarīgākie parastie elementi sakrītīs vai neuzrādīs ievērojamu atšķirību, mēs varēsim pieņemt, ka nomaksas pirkums ir tikai pirkuma veids, turpretim, ja arī šo elementu starpā būs ievērojama atšķirība, kas palielina plaisu abu līgumu starpā, mums būs jānāk pie slēdziena, ka nomaksas pirkums nav pirkuma veids.

Kā nomaksas pirkuma svarīgākie elementi, nerunājot par būtiskiem, būtu uzskatāmi īpašuma tiesību aizturēšana (pactum reservati domini), tiesība atkāpties no līguma nokavējuma gadījumā, iemaksāto daļu zaudēšana (lex commissoria), pienākums nodot pirkuma objektu tūlīt pircēja īpašumā vai valdīšanā un lietošanā pie pirmās maksas izdarīšanas, riska atbildībastūlītēja pāreja uz pircēju. Uzskaitītos elementus mēs varam atrast gandrīz katrā nomaksas pirkuma līgumā, un var gandrīz teikt, ka tikai izņēmuma veidā kāds no viņiem trūkst.

Tā tad tagad jāapskata jautājums, vai uzskaitītos elementus varētu saskatīt vēl kādus specialus novirzienus no pirkuma pamatprincipiem. Kā zināms, pirkuma līgums ir regulēts līgums un tanī ziņā arī tipisks līgums, bet pastāvot šeit līguma brīvības principam, pirkuma līgumos ir iespējams ienest dažādus noteikumus, starp eitu arī tādus, ko mūsu civilistikai apzīmē par pirkuma blakuslīgumiem, un vēl daudz citus, par cik tie nav aizliegti no likuma un nerunā pretim labiem tikumiem. Apskatot svarīgākos parastos elementus pēc mūsu likumdošanas, jāsaaka, ka tie tieši ir paredzēti mūsu III. daļā, nodaļā par pirkumu, un pa lielākai daļai III. daļā tos uzskata par blakuslīgumiem pie pirkuma (III. d., 12. sadaļa, 1. nodaļa, 4. nodaļums).⁴²⁾ Proti, 3898. pants nosaka, ka pārdevējs var pielīgt sev tiesību atkāpties no pirkuma līguma, kad pircējs laikā nesamaksā pirkuma maksu. Kad līgumu ātceļ, lieta atdodama pārdevējam līdz ar tās pieaugumiem un visiem ienā-

⁴²⁾ Erdmann, l. c., IV., 321. lpp.

kumiem, un bez tam pircējs zaudē rokas naudu, ja viņš tādu devis, un viņam jāatlīdzina aiz viņa vainas cēlušies zaudējumi (3903. p.). Tā tad šis nomaksas pirkuma svarīgais elements var tikt ievietots katrā pirkuma līgumā, un tas nav elements, ar ko nomaksas pirkums atšķirtos no vispārējā pirkuma līguma.

I e m a k s ā t o d a ļ u z a u d ē š a n a (lex commissoria) stāv ciešā sakarā ar nupat apskatīto atkāpšanās tiesību. Mūsu civillikumu 3904. pants gan nosaka, ka ja pircējs jau nomaksājis daļu no pirkumā maksas, tad viņš 3903. pantā norādītā gadījumā var prasīt, lai atdod nomaksāto, bet bez procentiem. Bet ievērojot to, ka šī norma tiek uzskatīta kā dispozitīva, tāpat kā saistību tiesību normu lielā daļa, tad arī pirkumā vispār, kā arī tieši nomaksas pirkumā ir iespējams ievietot arī pretēju nosacījumu; praksē tas bieži tiek darīts, pie kam zaudētā suma tiek formulēta kā līgumsods vai kā atlīdzība par lietošanu.

Ī p a š u m a t i e s ī b u a i z t u r ē š a n u regulē 3942. pants, kas nosaka, ka īpašuma tiesības uz pārdoto lietu pārdevējs var pieligt sev vai nu tādā kārtā, ka šīs tiesības viņam paliek līdz tam laikam, kamēr nav samaksāta pirkuma maksa, vai tādā kārtā, ka īpašuma tiesības no jauna pāriet uz viņu, ja pircējs nesamaksā. Pirmā gadījumā šādam pielīgumam ir atliekoša, bet otrā — atceļoša nosacījuma spēks. Praksē pārdevējs pielieto īpašuma tiesību aizturēšanu, lai nodrošinātu savas tiesības; tā viņam ir garantija, ka pircējs savus pienākumus pildīs un nepildīšanas gadījumā pasargās no zaudējumiem. Kā tas jau no panta redakcijas redzams, šo pielīgumu atkal var pielietot netikai nomaksas pirkumos, kaut tas tur pastāvīgi tiek ievietots, bet arī pirkumos vispār, kādēļ šo elementu atkal nevar uzskatīt kā tādu, kas varētu nomaksas pirkumu iedalīt sevišķā līgumu grupā.

P i e n ā k u m s n o d o t l i e t u t ū l i ņ p i r c ē j a ī p a š u m ā vai valdīšanā un lietošanā ir noteikums, kas parasti tiek ievietots nomaksas pirkuma līgumā. Izņēmumi praksē varbūt nāk priekšā, bet tas notiek katrā ziņā reti, jo pie pirkuma uz nomaksu tieši pielieto, lai pērkamo lietu lietošanai iegūtu tūlīn. Tiešām, vispārēja pirkuma gadījumā pārdevējam pirms sa-

maksas saņemšanas lieta nav jānodod (3881.), bet tas tādā gadījumā, ja pirkums nav noslēgts uz kredītu (3881. p.). Ari kredītpirkuma gadījumā pārdevējam lieta jānodod tūlīt pirms maksas izdarīšanas. Vispār šis nosacījums, kaut arī ir svarīgs, bet pēc sava rakstura normē vairāk pārdevēja pienākumu izpildīšanas laiku vai kārtību. Ja mēs tādu pašu normētu kārtību varam atrast arī pie citiem pirkuma veidiem, tad šo nosacījumu arī nevar uzskatīt par kritēriju, ar ko norobežot nomaksas pirkumu no pirkuma vispār.

Beidzot mums atliek apskatīt vēl atbildību par risku. Šinī jautājumā ir atšķirība tikai gadījumā, ja nomaksas pirkums ir saistīts ar īpašuma tiesību aizturēšanu. Pretējā gadījumā, ja līgums nav saistīts ar īpašuma tiesību aizturēšanu, abos gadījumos jautājums izšķirams pilnīgi vienādi, proti — pēc pirkuma noslēgšanas, kaut arī pirktā lieta vēl nebūtu nodota, visu risku, t. i. atbildību par kaitējumu, kāds lietai notiktu no nenovēršama gadījuma, vai nu tai bojā ejot, vai bojājoties, nes pircējs (3863. p.)⁴³⁾ Bet īpašuma tiesību aizturēšanu parasti uzskata kā atliekošu nosacījumu, proti, par pirkuma objekta īpašnieku turpina skaitīties pārdevējs. Saskaņā ar civiltiesību vispārējo principu — *casum sentit dominus*, 3866. pants taisa izņēmumu no iepriekšējā 3863. p., proti — kad pirkums noslēgts ar atliekošu nosacījumu, tad risks par lietas pazaudējumu pāriet uz pircēju tikai šim nosacījumam piepildoties; bet risku par bojājumu viņš nes no tā laika, kad pirkums noslēgts, kaut arī nosacījuma iznākums vēl nebūtu zināms. No panta redakcijas jau redzams, ka minētais nosacījums nav raksturīgs tikai nomaksas pirkumam, bet vispār pirkumam ar atliekošu nosacījumu. Šī norma nomaksas pirkumam vispār nav raksturīga, jo iepazīstoties ar nomaksas pirkumu līgumiem, mēs atradīsim gandrīz visos līgumos, ka risku nes pircējs, kas ir pirkuma vispārējs princips, bet vajadzība ievest riska nešanas nosacījumu līgumos radās

⁴³⁾ H. Stakemann, Die Gefahrtragung beim Kauf unter Eigentumsvorbehalt, Göttingen, 1930.

pateicoties īpašuma tiesību aizturēšanai.⁴⁴⁾ Tāpēc arī šis noteikums nav kritērijs nomaksas pirkuma atdalīšanai no pirkuma vispār.

Tagad, sumējot teikto, mums jānāk pie slēdziena, ka līguma svarīgos elementos mēs neatradām kaut ko sevišķu, kas dotu pamatu uzskatīt nomaksas pirkumu kā līgumu sui generis.⁴⁵⁾ Šie nosacījumi ir tie paši, kurus mēs atrodam pirkuma līgumā vispār vai kādā pirkuma līguma veidā. Galvenā atšķirība no vispārējā pirkuma līguma paliek maksas izdarīšana zināmā laikā pa daļām, bet tā ir atšķirība, kas negroza pircēja tiesības un pienākumus pēc būtības, bet gan tikai, kas nosaka kārtību, kādā veidā pircējam viņa pienākums jāizpilda. Tāpēc arī, man šķiet, būs pareizāk uzskatīt nomaksas pirkumu kā pirkuma līguma veidu, kā to dara liela daļa pētnieku, un viņa vieta civiltiesību sistēmā ir tūlīn aiz pirkuma.

Ir vēl arī cits ieskats, kas uzskata pirkumu uz nomaksu par nomas vai īres līguma veidu, par līgumu, ko apzīmē ar nevisai precīzu nosaukumu „Möbelleihvertrag“, retāk „Mietvertrag“ vai „Leihvertrag“. Šai līguma izcelšanai Vācijā jāpateicas tam apstāklim, ka dažos Vācijas apgabalos⁴⁶⁾ īpašuma tiesības aizturēšana netika atzīta, kādēļ pārdevēji meklēja sev citādas drošības, atsavinot kādu lietu, un tādu viņi atrada, pielietojot modificētu nomas līgumu. Saskaņā ar šo līgumu atsavinātājs no sākuma tikai iznomā ieguvējam savu lietu pret atlīdzību — nomas vai īres maksu, kas jāizdara parasti ik mēnesi, līdz kamēr nomas maksu kopsuma ir sasniegusi atsavināmās lietas pirkuma cenas apmēru, kad līgums itkā pārvēršas par pirkuma līgumu un lieta pāriet pircēja īpašumā un nomas maksas kopsuma tiek uzskatīta par pirkuma maksu.⁴⁷⁾

Kā zināms, nomas vai īres līgumi ir vērsti uz lietošanas tiesību nodošanu, kā to arī saprot civillikumu 4025. p. — noma

⁴⁴⁾ H. S t a k e m a n n, l. c., 18. un sek. lpp., 54. lpp.

⁴⁵⁾ Pēdējo ieskatu aizstāv K. G e s s n e r's, l. c., 187. u. š. lpp.

⁴⁶⁾ Sk. G e s s n e r, l. c., 94. u. s. lpp.

⁴⁷⁾ H. R ü h l, l. c., 230. u. s. lpp.; K. G e s s n e r, l. c., 134. u. s. lpp.

vai īre ir tāds līgums, ar kuŗu viena puse piešķir vai apsola otrai par zināmu nomas vai īres maksu kādas lietas lietošanu. Šeit divi būtiskie elementi ir nomas vai īres maksa un lietas lietošana. III. d. arī ievieto nomas un īres līgumus XIII. sadaļā — prasījumi no lietošanas piešķiruma līgumiem. Tāpēc nomaksas pirkumu, kas iziet uz īpašuma tiesību nodošanu, nevar ietērt nomas vai īres līguma tērpā, kuŗa mērķis vērsts uz lietas lietošanu.⁴⁸⁾ Pats nosaukums „Möbelleihvertrag“ vēl ir neprecīzs⁴⁹⁾ attiecībā uz mūsu darījumiem, tādēļ ka runā par „Leihe“, t. i. par patapinājumu, zem kuŗa mūsu likumi saprot līgumu par kādas lietas nodošanu bez atlīdzības, bet noteiktai lietošanai ar nosacījumu atdot to pašu lietu (3737. p.). Šo līgumu par bezatlīdzības līgumu uzskata arī ZGB. 308. §, BGB. 598. § un literatura.⁵⁰⁾ Tā tad patapinātājam jāatdod lieta (III. d. 3752. p.), pie tam jāatdod nevien pati lieta, bet arī visi līdz ar to saņemtie piederumi, kā arī tās augļi un visa cita no tās iegūtā peļņa (III. d. 3753. p.), lietu viņš lieto bez atlīdzības, kas viss runā pretim nomaksas pirkuma būtiskām sastāvdaļām un ko ar tās nav iespējams saskaņot. Aiz aprādītiem iemesliem nevar uzskatīt nomaksas pirkumu par nomas, īres vai patapinājuma veidiem.

§ 5. Nomaksas pirkums kā regulēts un neregulēts līgums.

I. Runājot par nomaksas pirkuma saturu, mums vispirms jāizšķir šis līgums kā regulēts un neregulēts līgums. Regulētie līgumi⁵¹⁾ vai, kā tos arī apzīmē, tipiskie ir

⁴⁸⁾ Ka šinī gadījumā nevar runāt par nomu, liek domāt pirkuma pieskaitīšana pie nomas šī instituta apzīmēšanai franču un angļu valodās: „Location-vente“ un „hire-purchase“.

⁴⁹⁾ K. Gessner, l. c., 143. lpp.

⁵⁰⁾ Prof. V. Sinaiskis, Patapinājuma līgums, Jurists, 1930. Nr. 8 (24) 237. un 239. lpp.

⁵¹⁾ Kress, Lehrbuch des allgemeinen Schuldrechts, München, 1929. 68. lpp. u. s. В. И. Синайский, l. c., стр. 183.

tie līgumi, kas tiek no likumdošanas specialī normēti vai regulēti. Uz jautājumu, vai nomaksas pirkums ir regulēts vai neregulēts līgums, vispārēju atbildi nevar dot. Vispārējas atbildes nevar būt tādēļ, ka dažas likumdošanas šo līgumu regulē, citas ne. Pirmā valsts, kas šo līgumu regulēja, bija Vācija (1894. g.). Divus gadus vēlāk specialis likums tika izdots Austrijā (1896. g.). Krievijā tika izdots specialis likums 1904. gadā. Šveices saistību tiesību kodekss (1911. g.) normē viņus 226. u. s. pantos. Skandināvijas valstīs tika izsludināts likums, kas regulē nomaksas pirkumu pēc kara: Zviedrijā 1915. g., Norveģijā 1916. un Dānijā 1917. g. Arī daudzās Ziemeļ-Amerikas Savienoto Valstu un Kanadas štatos šis līgums ir regulēts. Jaunākā laikā Rumānijā ir izsludināts likums, kas regulē rūpniecības un lauksaimniecības mašīnu un satiksmes līdzekļu (Kraftfahrzeuge) pārdošanu uz kredīta. Tā kā nomaksas pirkums ir pirkuma uz kredīta veids, tad arī saprotams, ka šinī likumā ir aizkārtā viena otra nomaksas pirkuma problēma.⁵²⁾

Latvijā šis jautājums ir interesants tādēļ, ka jāatšķir Rietumu un Austrumu Latvijas apgabali, pie kam vienā apgabalā līgums ir regulēts un otrā neregulēts.

Krievijā 1904. gadā tika izsludināts likums, kas regulēja nomaksas pirkumu. Likums sākumā tika pievienots X. s. I. d. 1509. pantam kā piezīmes 1—6, vēlāk kā 1527. panta 1—6 piezīmes. Skaidrs, ka likums ir piemērojams visur tur, kur bija spēkā X. sējums, t. i. Latgalē un vispār visā Krievijā, izņemot tos apgabalus, kur bija citi, specialī civillikumi. Tāds apgabals bija arī pirms pasaules kara toreizējās Baltijas guberņas — Kurzeme, Vidzeme un Igaunija. Šiem apgabaliem bija savi civillikumi, kādēļ dabiski, ka uz šiem neattiecās X. s. I. daļa visumā, nedz arī kāda daļa vai papildinājumi, kuri tieši uz viņiem netiktu attiecināti. Tāpēc bijušās Baltijas guberņas šis likums nebija spēkā.

Vietējo civillikumu kopojumā specialu pantu, kas re-

⁵²⁾ H. Rühl: Eigentumsvorbehalt und Abzahlungsgeschäft, 1930. 225. lpp.

gulētu tieši nomaksas pirkumu, nav. Latvijas civiltiesību pamatā ir līguma brīvības princips. Līguma brīvības princips dod iespēju pusēm slēgt jebkāda satura līgumus, par cik viņi nerunā pretim likumiem. Tādēļ arī pircējs un pārdevējs var vienoties uz citiem noteikumiem, nekā tos paredz likumi; viņi var modificēt savas tiesības un pienākumus, var netikai ievest vienu vai otru noteikumu, kas attiektos uz lietas nodošanu īpašumā vai samaksas izdarīšanas kārtību, bet var arī visu līgumu saturu noteikt saskaņā ar kādu specialu likumu.⁵⁶⁾

II. Ar laiku izstrādājās pie mums pavienāda satura nomaksas pirkuma līgums. Parastos līguma nosacījumus var katreiz atrast gandrīz visos līgumos, kādēļ šie nosacījumi pārvēršas par naturalia negotii. Tādēļ, lai iepazītos ar nomaksas pirkuma saturu Rietumlatvijā, mums vajaga pētīt tieši nomaksas pirkuma līgumus, jo mūsu civillikumos mēs atrodam ļoti maz, un to pašu dispozitīva rakstura.

Vietējo civillikumu kopojumā mums krīt svarā vispirms 3942. pants. Šis pants nosaka, ka īpašuma tiesības uz pārdoto lietu vai līdzdalību šajās tiesībās pārdevējs var pielīgt sev vai nu tādā kārtā, ka šīs tiesības viņam paliek līdz tam laikam, kamēr nav galīgi samaksāta pirkuma maksa, vai tādā kārtā, ka īpašuma tiesības no jauna pāriet uz viņu, ja pircējs nesamaksā pirkuma maksu. 3898. pantam arī varbūt ir kāda nozīme mūsu līgumam. Tas nosaka, ka pārdevējs var pielīgt sev tiesību atkāpties no pirkuma līguma, kad pircējs laikā nesamaksā pirkuma maksu. Ļoti interesants ir arī 3904. pants, kas nosaka, ka ja pircējs jau nomaksājis daļu no pirkuma maksas, tad viņš 3903. pantā norādītā gadījumā var prasīt, lai atdod nomaksāto, bet bez procentiem. Tas ir viss, kas Vietējo civillikumu kopojumā attiecas uz nomaksas pirkumu, tikai nav jāaizmirst, ka šie panti ir dispozitīva rakstura.

Tā tad likumdevējs atstājis nomaksas pirkuma līguma saturu noteikt pašiem līguma slēdzējiem, pats no sevis nedodams

⁵⁶⁾ Latvijas Senata Civ. Kas. dep. spr. 1924/36.

nekādus priekšrakstus, speciali nenoteikdams tiesības un pienākumus, kā līguma izpildīšanas, tā arī nepildīšanas gadījumos.

§ 6. Nomaksas pirkuma līgumu noslēgšana un izbeigšana.

1. Pirkuma līgums uzskatāms par noslēgtu, kad abas puses vienojušās par pirkuma priekšmetu un cenu (3859. p.). Pie nomaksas pirkuma līguma vienošanās jāpanāk ne tikai apmērā, bet arī cenas samaksas kārtībā. Nomaksas pirkuma līgumam, tāpat kā pirkumam vispār, nav noteikta nekāda forma, kādēļ kontrahentu vienošanās var notikt dažādā veidā,⁵⁷⁾ kā mutes vārdiem, rakstiski vai klušējot (3860. p.). Šinī ziņā mūsu tiesības, tāpat kā ārzemēs, atzīst formas brīvības principu (Formfreiheit).⁵⁸⁾ Parasti pie mums nomaksas pirkuma līgumu noslēdz rakstiski. To dara pārdevējs savās interesēs, jo viņš, lietu nododot pircēja lietošanā, to izlaiž no savām rokām, savu tiesību pierādīšanai tam nepieciešami pierādījumi, un tos pārdevējs jau sagatavo sev pie līguma noslēgšanas. Pircējs uz nomaksu atrodas šinī ziņā daudz labākā stāvoklī — beati possidentes stāvoklī. Parasti visos uzņēmumos, kušos pārdod lietas uz nomaksu, ir drukāti formulari, kas tiek tikai aizpildīti un kušus parakstot līgums tiek noslēgts.

Austrijas nomaksas pirkumu likums 5. § nosaka tikai, ka ja nomaksas pirkuma līgums noslēgts rakstiski, tad pārdevējam jāizgatavo un jādod pircējam arī viens nomaksas pirkuma līguma noraksts. Šīs normas mērķis ir atvieglot pircējam pierādīt savas tiesības, dot arī pircējam, tāpat kā pārdevējam, rokās rakstisku pierādījumu.

---

⁵⁷⁾ Vācijas 21. juristu sanāsmē referents Dr. Wilke prasija ievest nomaksas pirkuma līgumiem rakstisku formu. Sk. Olhausen, Der Deutsche Juristentag, Berlin, 1916, 143. u. sek. lpp.

⁵⁸⁾ Andreas von Tuhr, Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts, Tübingen, 1924, I HB, 206. u. s. lp.

II. Īpašuma tiesību aizturēšana ļoti bieži saistīta ar nomaksas pirkumu. Neprasīdamas nomaksas pirkuma līgumam nekādu speciālu formu, dažas likumdošanas, kā ZGB, Uniform Conditional Sales Act un dažu Kanadas štatu, prasa īpašuma tiesību aizturēšanas reģistrāciju.⁵⁹⁾ Šveices reģistrs pastāv no galvenā reģistra un alfabētiskā kārtībā vestā personu reģistra. Ieraksts jāizdara tūlīt pieteikšanas dienā; pēc Uniform Conditional Sales Act jāuzdod arī ieraksta stunda. Ieraksts tiek izdarīts vai nu uz abu kontrahentu mutes vārdiem izdarītā paziņojuma pamata vai arī uz viļņpusīga paziņojuma pamata, vienalga rakstiska vai mutiska, kuram tiek pielikts klāt rakstisks līgums (oriģināls vai apstiprināts noraksts) vai otra kontrahenta rakstisks paziņojums. Pēc Šveices tiesībām jāreģistrē īpašumu tiesību aizturēšanas pēc ieguvēja dzīves vietas, pēc Uniform Conditional Sales Act vieta, kurā ieguvējs lietu tur lietošanai. Līdz reģistrēšanai īpašuma tiesību aizturēšanai ir tikai relatīvs spēks.

III. Nomaksas pirkuma līgums normali izbeidzas ar viņa izpildīšanu. Bet bieži nomaksas pirkuma līgumos tiek paredzēti speciāli gadījumi, kad vienam vai otram kontrahentam ir tiesība atkāpties no līguma. Nomaksas pirkuma līgums izbeidzas arī ar lietu bojā eju, ja risku nes pārdevējs. Bez tam šeit jāpiemēro arī saistību tiesību vispārējās daļas noteikumi.

§ 7. Atkāpšanās no līguma.

I. Līgums ar noslēgšanas momentu iegūst savu spēku, tas paliek saistošs abām pusēm un to viļņpusīgi nevar grozīt vai pārkāpt. Noteikt kaut ko pretēju nozīmētu padarīt līgumu par nesaistošu, kas runātu pretim līguma idejai un apdraudētu līguma nozīmi civiltiesiskā sabiedrībā. Bet no līguma saistošā spēka nevar aizrauties, jo var būt apstākļi, kuri būs tik sva-

⁵⁹⁾ H. Rühl, l. c., 62. u. s. lpp.

rīgi, ka taisni civiltiesiskās dzīves un paša līguma interesēs būs līguma saistošo spēku ierobežot. Viens tāds ierobežojums ir atkāpšanās tiesība, kas pieder abām pusēm zināmos gadījumos uz likuma pamata un var piederēt abām vai vienai pusei uz līguma pamata. Ari mūsu civillikumu 3890. pants paredz, ka izņēmuma kārtā jau noslēgtu pirkuma līgumu var atcelt uz vienpusīgu prasījumu pantā uzskaitītos gadījumos. Šā panta trešais punkts nosaka, ka līgumu var atcelt pamatojoties uz blakus nolīgumiem, ar kuriem piešķirta atkāpšanās tiesība. Nomaksas pirkuma līgumos šis panta noteikums tiek plaši izmantots. Gandrīz katrā nomaksas pirkuma līgumā var atrast noteikumus, kādos gadījumos pārdevējam ir tiesība atkāpties no līguma. Šeit var uzskaitīt daudz piemēru: „gadījumā, ja pircējs termiņā maksājumu neizdara jeb neizpilda citus šā līguma noteikumus, pārdevējam ir tiesība prasīt šā līguma atcelšanu un lietu nekavējoši pircējam atņemt“ vai „ja pircējs ar tikai vienu nomaksas termiņu nokavētu 15 dienas, vai arī viņš kādu citu šī līguma noteikumu pārkāptu, pārdevējam ir tiesība pieprasīt šī līguma atzīšanu par iznīcinātu un pārdoto lietu tūlī bez tiesas lēmuma ņemt atpakaļ“ u. t. t.⁶⁰⁾ Mūsu nomaksas pirkuma līgumos pārdevējs parasti nolīgst tiesību atkāpties no līguma tūlī, tiklīdz pārdevējs nonāk nokavējumā ar vienu nomaksas daļu. Šis stingrais līguma noteikums, saprotams, var būt ļoti nepatīkams pircējam uz nomaksu. Bet jāatzīst, ka tas iestājas tikai tad, ja pircējs savu saistību laikā nav izpildījis. Pie līguma slēgšanas puses vienojas par līguma saturu un laiku, kas saistošs abām pusēm, kas to neievēro, pārkāpj līgumu, un pārdevējs tādā gadījumā realizē tikai līgumā paredzēto tiesību. Pircējs tādā kārtā atkal tiek spiests līgumu pildīt un sa-

---

⁶⁰⁾ Dažos līgumos atkāpšanās tiesība nav paredzēta, kontrahenti apmierinājušies tikai ar īpašuma tiesību aizturēšanu. Tādos gadījumos, ja tiek realizēta īpašuma tiesību aizturēšana, līgums paliek spēkā, ja nenāk palīgā likums. Pārdevējam lieta jāuzglabā, un ja pircējs vēlāk cenu samaksā, jānodod lieta pircējam. Sk. Richter, Das Rücktrittsrecht im Gesetze betr. die Abzahlungsgeschäfte. In.-Diss., Erfurt, 1911, S. 40.

vas saistības laikā nokārtot, Tā tad, pateicoties šai atkāpšanās tiesībai, civiltiesiskā sabiedrībā tiek panākta lielāka noteiktība un skaidrība saistību izpildīšanā, kas veicina tikai veselīgu apgrozību (Verkehr).⁶¹⁾

II. Latgales civillikumam 1527⁴. pants nosaka — „В случае невзноса покупщиком последовательно двух срочных платежей, продавец, не желающий ограничиться им, в праве потребовать уничтожения договора, возвращения имущества и вознаграждения как за пользование им со дня передачи онаго имущества по день возвращения продавцу, так и за понесенные убытки. В следующую на сем основании продавцу общую сумму засчитываются произведенные покупщиком до уничтожения договора платежи, а если они превышают ту сумму, то излишек возвращается продавцом покупщику“.

Latgales civillikumam dod tiesību prasīt nomaksas pirkuma līguma atcelšanu tikai pēc divu sekojošu nomaksu nesamaksāšanas. Nepieciešams katrā ziņā, ka abas nesamaksātās nomaksas šeko viena otrai, likums noteikti pasaka (последовательно). Nevar piekrist A. Butovska⁶²⁾ domām, ka pircējs var novilcināt visu līguma pildīšanu tādā veidā, ka maksā katru otru nomaksu, tādā kārtā nerodas divas sekojošas nomaksas, kaut arī varbūt puse no pirkuma cenas nebūtu samaksāta. Tāda iespēja izslēgta, jo puse vienojušās samaksu izdarīt noteiktā kārtībā, papriekš pirmo, tad otro u. t. t., kādēļ pircēja noteikšanas tiesība atkrīt.⁶³⁾ Ierobežo pārdevēja atkāpšanos no līguma arī specialie Skandināvijas un Uniform Conditional Sales Act.⁶⁴⁾ Dānijas likuma 2. §, kam atbilst arī pārējo Skandināvijas valstu

⁶¹⁾ Проф. В. И. Синайский, Русское гр. право, Вып. 1918, Киев, стр. 31.

⁶²⁾ А. Бутовский, Продажа с разсрочкою платежа, Ж. М. Ю., 1915, Nr. 10, стр. 113.

⁶³⁾ Pareizi Rühl, l. c., 252, Lazarus, l. c., S. 108; citādi Samter, l. c., S. 79.

⁶⁴⁾ Sk. H. Rühl, l. c., S. 266.

likumi, nosaka, ka pircējam jānokavē 14 dienas ar nomaksas samaksu, un šai nokavētai nomaksai jāstāda zināma daļa no visas nomaksas pirkuma maksas, piemēram pēc Dānijas likuma — viena desmitā daļa. Uniform Conditional Sales Act nosaka, ka, ja pircējs pirms 20—40 dienām nav brīdinājis ar aņņemšanu, tad pircējam pieder izpirkšanas tiesības 10 dienās. Tiek aizrādīts,⁶⁵⁾ ka tādas izpirkšanas tiesības dod sociāli vājiem pircējiem pēdējo iespēju lietu paturēt, bet šeit jādod priekšroka pārdevēja interesēm, kuŗa stāvoklis pa šo izpirkšanas tiesību laiku ir ļoti nenoteikts. Šis nenoteiktais stāvoklis, vai tas ilgst 10 vai 14 dienas, var atsaukties uz pārdevēja interesēm ļoti nelabvēlīgi. Man šķiet, ka aizsargājot pircēja intereses likumdevējs nedrīkst aizmirst arī pārdevēja stāvokli. Specīālo likumu mērķis bija novērst tās daudzās ļaunprātības, netaisnības, kas notika pie nomaksas pirkuma un kuŗas могут оказаться противными требованиям высшей справедливости (1913./15. Krievijas sen. spr.). Bet būtu par tālu iets, ja ar šīm prasībām necenstos saskaņot pārdevēja intereses, kuŗas arī likums nedrīkst atstāt galīgi novārtā.⁶⁶⁾ Ja atrod, ka nēvar dot pārdevējam tiesību atkāpties no līguma, ja pircējs atrodas ar nomaksu nokavējumā, tad pareizāk noteikt, vai nu kā X. s. I. daļas 1527⁴. pants, kas dod tādas tiesības divu sekojošu nomaksu nesamaksāšanas gadījumā, vai kā tas tiek darīts vienā mūsu nomaksas pirkuma līgumā, kas citēts šīs nodaļas sākumā, ka pārdevējam tiesība atkāpties no līguma, ja pircējs nokavētu vienu nomaksas termiņu 15 dienas. Atrodami arī pie mums līgumi, kas dod pārdevējam tiesību atkāpties no līguma, ja tas nokavē divas nomaksas. Šķiet, ka tomēr pareizāk nedot nekādus papildu termiņus, kas novilcina tikai līgumu pildīšanu. Lielāka noteiktība veicinās tikai kārtīgāku līgumu pildīšanu, ar ko padarīs tikai mūsu civiltiesisko dzīvi un apgrozību vese-

⁶⁵⁾ Sk. H. Rühl, I. c., S. 270.

⁶⁶⁾ Pārdevēju stāvokļa neievērošanas dēļ, piem., stingri tika kritizēti X. s. I. d. 1527¹⁻⁶. p.; sk. Проф. В. И. Синайский, Русское гр. право, Вып. II, 1918, стр. 85, Бутовский, I. c., стр. 137.

līgāku, kārtīgāku. Aiz šiem motīviem jāpiekrīt Vācijas, Austrijas un Šveices likumiem, kas šeit nerāda izņēmumus no vispārējām saistību tiesību un pirkuma līguma normām.

III. Vācijas 1894. g. likuma 5. § nosaka — „Hat der Verkäufer auf Grund des ihm vorbehaltenen Eigentums die verkaufte Sache wieder an sich genommen, so gilt dies als Ausübung des Rücktrittsrechts.“ Tā tad realizējot īpašuma tiesību prasību, pārdevējs līdz ar to atkāpjas arī no līguma.

Uniform Conditional Sales Act atkāpšanās tiesības vietā runā par atņemšanas tiesībām (Rücknahmerecht), par cik nav pienākums nodot lietu pārdošanai publiskā izsolē (jā n o d o d, ja no lietas vērtības puse samaksāta, ja samaksāta mazāk kā puse, tad, ja to p i e p r a s a pircējs).

§ 8. Nomaksas pirkuma līguma subjekts un objekts.

I. Apskatot nomaksas pirkuma līguma subjektu un objektu, jāatceras, ka tiklab Latvijā, kā arī vispār, šis līgums pastāv kā regulēts un kā neregulēts. Kur viņš pastāv kā neregulēts līgums, specialu normu vai ierobežojumu nav, un tā kā apskatāmais līgums ir pirkuma līguma veids, tad šinī ziņā piemērojamas pirkuma, kā arī vispārējās saistību tiesību normas. Vietējo civillikumu kopojuuma 3852. p. nosaka, ka lietu var pārdot katrs, kam ir tiesība to brīvi atsavināt; bet to pirkt var katrs, kam likums neaizliedz šo lietu iegūt. Atsevišķie ierobežojumi norādīti civillikumu kopojuuma attiecīgās vietās, piem., 43., 217., 382¹., 385., 387. p. p., 773. p. 2. p. u. c. Tā tad pirkuma līgumu var slēgt katrs, ciktāl nav specialu ierobežojumu, un šis pats princips attiecas arī uz nómaksas pirkumu. Abu līgumu veidu starpā jautājumā par līguma subjektu nav nekādu atšķirību. Citādi tas ir, kur pastāv specialie likumi, kur nomaksas pirkums ir regulēts līgums. Visas likumdošanas, izdodot specialus likumus, tieši vai netieši vadījās no idejas aizstāvēt pircēju tur, kur pēc viņu ieskata tam tiek pāri darīts. Uzskatīja, ka pircējs parasti labi

neiepazīstas ar līguma noteikumiem, vai ka viņš tiek itkā ievilināts neizdevīgos līguma noteikumos. Tāpēc, izdodot šos specialos likumus, likumdošanas vadījās no pircēju aizstāvēšanas idejas. Tādas aizstāvēšanas idejas var pastāvēt civiltiesībās, bet viņām nav vietas, piem., tirdzniecības tiesībās. Tirdzniecības tiesības neatzīst nekādus privileģētus stāvokļus, tās nivelē izšķirību, diferenciāciju, kuŗas noteic privatpersonām civiltiesības. Tāpēc tirdzniecības tiesībās mēs sastopam mazāk saistošu noteikumu nekā civiltiesībās.⁶⁷⁾ Tirdzniecības apgrozība ir uzbūvēta uz brīvās konkurences principa. Likumdevējs tādēļ nevar šai konkurences cīņā iemaisīties un aizstāvēt vienu vai otru pusi viņu rakstura vājuma, vieglprātības vai piedzīvojumu trūkuma dēļ. Ja cilvēks dodas šai konkurences cīņā kā tirgotājs, tam jābūt arī krietnam cīnītājam, kas nemeklē aizsardzību vai aizgādību pie citiem, viņam jāpaļaujas tikai uz saviem spēkiem, jo šai cīņai jābūt „godīgai“.⁶⁸⁾ Kad tika izdoti specialie likumi, kuŗi tieši vai netieši vadījās no pircēju aizstāvēšanas idejas, dabiski pacēlās jautājums, vai tirdzniecības tiesībās tirgotājam arī būtu piemērojama šī aizsardzība, un lielākā daļa likumdošanas, pareizi izprazdamas tirdzniecības tiesību raksturu, izslēdza šo likumu pielietošanu tirdzniecības tiesībās. X. s. l. daļas 1527°. pants nosaka, ka „правила, изложенные в предшедших (1527¹—1527°), статьях, не применяются к тем сделкам купли-продажи движимого имущества с разсрочкою платежа, которые со стороны покупателя представляются сделками торговыми.“

Tādēļ Latgalē, kur ir spēkā X. s. l. d., tirgotājs ne katrreiz var būt subjekts nomaksas pirkuma līgumā, zināms, saprotot šo līgumu kā regulētu. Citos gadījumos tirgotājs var slēgt nomaksas pirkuma līgumu, tikai

⁶⁷⁾ Dr. A. Loebers. Tirdzniecības tiesību pārskats, 12. lpp.

⁶⁸⁾ Г. Ф. Шершеневич, Курс торгового права, Рига, 1924, Т. I, стр. 20.

tāds līgums nebūs X. s. l. d. regulētais līgums, kādēļ tas nebaudīs to aizsardzību, ko viņam varētu sniegt minētais likums, bet tas būs šinī ziņā neregulēts līgums.

Citādi izšķir Vācijas 1894. g. „Reichsgesetz, betreffend die Abzahlungsgeschäfte“. Šī likuma 8. § nosaka, ka „die Bestimmungen dieses Gesetzes finden keine Anwendung, wenn der Empfänger der Ware als Kaufmann in das Handelsregister eingetragen ist.“⁶⁹⁾ Šeit izšķirošais moments tādēļ ir lietas ieguvēja kā tirgotāja reģistrēšana tirdzniecības reģistrā. Bet arī tādā gadījumā likums būtu piemērojams, ja viens tirgotājs tiešā pretrunā ar HGB 29. § palicis neregistrēts. Tirgotāja jēdziens šeit saprotams HGB 1., 2. un 3. §§ nozīmē⁷⁰⁾, tādēļ, piem., akciju sabiedrības valdes locekļi un prokuristi, ja tie priekš sevis uz sava rēķina noslēdz nomaksas pirkumu, bauda likuma aizsardzību.⁷¹⁾ Atšķirība no X. s. l. d. pastāv iekš tam, ka pēc Vācijas likuma tirgotāji vispār nebauda nomaksas pirkuma likuma aizsardzību, bet pēc X. s. l. daļas — tikai tādā gadījumā, ja noslēgtais līgums „со стороны покупателя представляются сделками торговыми“.

Austrijas likuma 10. § izšķir šo jautājumu līdzīgi X. s. l. daļai, jo nosaka, ka „die Bestimmungen dieses Gesetzes (t. i. 1896. g. nomaksas pirkuma likums) finden auf Ratengeschäfte, bei welchen das Geschäft auf der Seite des Käufers ein Handelsgeschäft ist, keine Anwendung.“ Šinī likumā interesants ir arī apskatāmā likuma 1. pants, kurš nosaka, ka „Ratengeschäfte im Sinne dieses Gesetzes sind in Ausübung eines Handels- oder andern Gewerbebetriebes vorgenommene Verkäufe

---

⁶⁹⁾ Vācijā pastāv obligatoriska tirdzniecības uzņēmumu reģistrācija. Sk. Dr. A. Loebers. Tirdzniecības tiesību pārskats. 52. lpp.

⁷⁰⁾ Dr. A. Loebers. Tirdzniecības tiesību pārskats, 32. u. s. lpp. M. K. Samter, Abzahlungsgeschäfte, 2. Aufl., S. 97.

⁷¹⁾ M. K. Samter, l. c., S. 98.

beweglicher Sachen...“ ar to tiek atkal ierobežots pārdevēju kontingents šinī Austrijas likumā, jo ne visiem pirkumiem vai, kā Austrijas likums saka, pārdošanas līgumiem (Verkäufe) tiek piemērotas likuma normas, bet tikai tiem pirkumiem, kas tiek izdarīti „in Ausübung eines Handels- oder andern Gewerbebetriebes“. Mēs redzējām, ka Vācijas likumā tirgotājs HGB 1. § izpratnē nevar būt par pircēju. Šeit otrādi, ne katrs var būt par pārdevēju. Pārdevēja statusu var ieņemt tikai tāds, kas piekopi tirdzniecības arodu; ar to tiek no likuma aizsardzības izslēgti tādi pircēji, kuŗi noslēguši nomaksas pirkumu līgumu ar personām, kas nepiekopi tirdzniecību kā arodu.

Šveices saistību tiesības, kā arī Skandināvijas likumi nezina specialus ierobežojumus attiecībā uz personām, tādēļ šeit piemērojamas vispārējās pirkuma līguma normas.

Novērtējot likumu normas attiecībā uz šī līguma subjektiem, atceroties tās idejas, kas vadījušas likumdevējus pie šī likuma izdošanas un juristus pie šī likuma sagatavošanas, jānāk pie slēdziena, ka jautājums vispareizāk izšķirts X. s. I. daļā. Man šķiet, ka, izejot no tirdzniecības tiesību rakstura, pareizi darīts, ka nomaksas pirkums, kā regulēts līgums, kā līgums, kas ierobežo līgumslēdzēju brīvu noteikšanu, nav attiecināts uz tirdzniecības tiesību lauku, jo šeit tas būtu itkā disonancē ar tirdzniecības tiesību raksturu. Bet par tālu, man šķiet, iet likumdevējs, kad viņš izslēdz no likuma aizsardzības tirgotājus arī citos gadījumos, kā to dara Vācijas likums. Tādā gadījumā civiltiesībās tiek radītas divas šķiras — viena, kas bauda likuma aizsardzību, un otra, kas tādu nebauda. Ja jau tādu likumu pieņem, kuŗā ir saskatāma zināma likuma aizbildnība par pircējiem, tad uz tādu arī tiesība visiem, to prasa vienlīdzības princips. Bez tirgotājiem arī daudz citas personas tāpat labi pazīst saimniecisko dzīvi, saimniecisko apgrozību, līgumu juridisko nozīmi, kādēļ tad arī tiem tādā gadījumā neatrast likuma aizbildnību? Citādi ir tirdzniecības tiesībās; kas sāk nodarboties ar tirdzniecību, lai nes

ari visas sekas, jo tirdzniecības tiesībās jārēķinās, ka visi izpratuši savu darbību, tādēļ ka tirdzniecības tiesības noraida likuma aizbildnību. Man šķiet, ka nevar piekrist arī Austrijas likuma 1. § ierobežojumam aiz tā iemesla, ka visi tie motīvi, kas tiek pievesti, lai pierādītu šī likuma nepieciešamību, attiecas arī uz tiem pirkumiem, kas ar šo paragrafu ir izslēgti. Nav svarīga speciāla motīva, kādēļ būtu jāaprobežojas tikai ar pirkumiem, kas tiek izdarīti, piekopjot tirdzniecisko vai kādu citu arodu.

II. Jautājumā par nomaksas pirkuma līguma objektu atkal jāizšķir nomaksas pirkuma līgumu kā regulētu un kā neregulētu līgumu. Valstīs, kurās nomaksas pirkums nav regulēts, jautājumā par nomaksas pirkuma objektu jāievēro vispārējās pirkuma līguma normas. Piemēram, Vietējo civillikumu kopoējuma 3833. pants nosaka, ka par pirkuma līguma priekšmetu var būt viss tas, kas atļauts un iespējams atsavināt, saprotot ar to nevien ķermeniskas lietas, bet arī tiesības tiklab lietišķās, kā saistību. Pirkuma līguma priekšmetam vajaga patiesi pastāvēt (3835. p.). Izņēmums no šī noteikuma ir tā saucamais cerības pirkums (Hoffnungskauf), kuŗa priekšmets vēl nav zināms (3837. p.). Vispār par tiesisku darījumu priekšmetu runā 2919. un sek. pantī, no kuŗiem svarīgākais varbūt 2921. p., kas nosaka, ka par tiesiska darījuma priekšmetu var būt tikai tas, kas nav izņemts no apgrozības. Arī viens otrs cits likums tieši vai netieši aizkaŗ pirkuma objektu. Normas, kas ierobežotu tieši nomaksas pirkuma objektu, nav, tādēļ apgabalā, kur ir spēkā Latvijas civillikumi, par nomaksas pirkuma priekšmetu var būt viss tas, kas var būt vispār par pirkuma objektu. Citādi tas ir pēc X. s. I. daļas. Šeit, kā mēs redzējam, mēs atrodam normas, kas speciāli regulē nomaksas pirkumu, proti 1527¹.—1527°. pantos. 1527¹. pants nosaka, ka speciālie nomaksas pirkuma pantī pielietojami, kad ir „продажа в розницу с разсрочкою платежа машин, орудий и инструментов и вообще движимого имущества, составляющих предмет домашней обстановки либо оборудования сельского

хозяйства (кроме живого инвентаря), мастерства или промысла и предназначенных притом для пользования, но не для уничтожения и не для перепродажи“.

Kā trūkums būtu atzīmējams likuma lielā kazuistika. Likums baidījies dot vispārēju principu, bet lai priekšmetu uzskaitīšana nebūtu par daudz šaura, savukārt cenšas uzskaitīt priekšmetus diezgan plaši un nevar iztikt bez izņēmumiem. Apskatot šo pantu, jāatzīst, ka viņā nav ievērotas visas dzīves vajadzības, bet, cerams, tiesu prakse ieliks šais nenoteiktos jēdzienos visplašāko saturu, tādējādi labojot likuma robu. Šai likumā uzskaitītas 4 priekšmetu kategorijas: 1) mašīnas, 2) rīki, 3) instrumenti un 4) vispār kustamā manta, kas pieder pie mājas iekārtas priekšmetiem (обстановка), lauksaimniecības (izņemot dzīvo inventaru), darbnīcas vai aroda iekārtas, kas pie tam nolemtas lietošanai, bet nevis iznīcināšanai vai tālāk pārdošanai. Pēdējā ceturrtā kategorija ir ļoti plaša, un lai šī likuma kazuistika nenestu dzīvē lielu ļaunumu, viņu vajag pēc iespējas plaši iztulkot. Tādēļ arī, pēc mana ieskata, rīki un instrumenti ietilpst jau ceturrtā plašajā kategorijā, kuŗā pat ietilpst liela daļa mašīnu. Likumdevējs varēja apmierināties arī ar 1. un 4. kategorijām, nemaz nesašaurinādams nomaksas pirkuma objekta skaitu. Pēdējā kategorija iedalāma savukārt trijās grupās — kustamā manta, kas pieder: 1) mājas iekārtai, 2) lauksaimniecībai (izņemot dzīvo inventaru), 3) darbnīcai vai arodam (мастерства или промысла). Liekas, ka visas trīs grupas ir pietiekoši noteiktas. Šie jēdzieni nav sevišķi plaši. Varbūt nenoteiktākā ir pirmā grupa. Zem jēdziena „предмет домашней обстановки“ parasti saprot tikai tādas lietas, kas nolemtas dzīvojamās telpas ierīkošanai un izdaiļošanai (sk. Krievijas senata 1911./82. spr.). Lai noteiktu šīs grupas priekšmetus, vajag iziet no dzīvojamās telpas jēdziena. Tādēļ, piem., grāmatas vai apģērbi šinī grupā neietilpst, jo tie jau ir cieši saistīti ar personas prasībām un vajadzībām un nestāv nekāda sakarā ar

dzīvojamo telpu. Man šķiet, ka tādēļ Krievijas senata 1911./82. spriedumā izteiktam 1527¹. panta iztulkojumam, pieturoties pie likuma burtā, nevar piekrist. Minētā spriedumā Krievijas senāts atzina, ka grāmatas pieskaitāmas pie „предмет домашней обстановки“. Savā spriedumā Krievijas senāts norāda, ka parasti šo jēdzienu saprot augstāk izteiktā nozīmē, bet viņš šo slēdzienu attaisno ar likumdevēja gribu. Jaunākos laikos zinātne noteikti prasa pie likuma iztulkošanas ievērot nevis „likumdevēja gribu“, bet „likuma gribu“⁷²⁾. Tā tad 1527¹. pants ir ne tikai kazuistisks, bet līdz ar to diezgan šaurs, tā ka praksei ir nācies jau šī panta izpratni paplašināt.

III. Vācijas nomaksas pirkuma likums 1. § runā tikai par „bewegliche Sachen“. Šinī pantā ir izteikts vispārējs princips, ka par nomaksas pirkuma objektu var būt ikkuŗa kustamā lieta. Pēc Latvijas civillikumiem lietu kopība tiesiskā ziņā ir viena vienīga lieta (540. pants), bet vācu tiesību lietu kopība (Sachengesamtheiten) kā tāda nevar būt par nomaksas pirkuma objektu, bet gan tās atsevišķie priekšmeti.⁷³⁾ Nevar būt par nomaksas pirkuma objektu arī universitātes jurīsa (Rechtsgesamtheiten), piem., mantojums u. t. t. Vācu praksē šis jautājums agrāk bija strīdīgs, bet pēc tagad nodibinātās prakses „das Sondergesetz vom 16. Mai 1894 findet auf den Verkauf eines Handelsgeschäfts im ganzen keine Anwendung.“⁷⁴⁾ Faktiskie apstākļi vai faktiskās attiecības⁷⁵⁾ (tatsächlichen Verhältnisse), kam ir materiala vērtība, kā, piem., šanses, uzņēmuma klientūra, nav kustamas lietas, kādēļ tās nevar būt arī par šī likuma priekšmetu. Kā izņēmums no šī vispārējā principa, ka katra kustama lieta var būt par nomaksas pirkuma objektu, uzskatāms Vācijas 1894. g. likuma 7. §.

⁷²⁾ Prof. V. Sinaiskis, Основы гражданского права. Вып. I, 1931., Рига, стр. 145.

⁷³⁾ M. K. Samter, Abzahlungsgeschäfte. S. 8.

⁷⁴⁾ M. K. Samster, l. c., S. 8.

⁷⁵⁾ Sk. Loebers, Tirdzniecības tiesību pārskats, 39. lpp.

— „Wer Lotterielose, Inhaberpapiere mit Prämien (Gesetz vom 8. Juni 1871, RGB S. 210) oder Bezugs- oder Anteilsscheine auf solche Lose oder Inhaberpapiere gegen Teilzahlungen verkauft oder durch sonstige auf die gleichen Zwecke abzielende Verträge veräußert, wird mit Geldstrafe bis zu fünfhundert Mark bestraft. Es begründet keinen Unterschied, ob die Übergabe des Papiers vor oder nach der Zahlung des Preises erfolgt.“ Šeit var pacelties jautājums, vai šādi darījumi paliek spēkā jeb blakus naudas sodam šie darījumi uzskatāmi par spēkā neesošiem. Literaturā šinī ziņā ir strīds. Daži zinātnieki (Ennecerus⁷⁶), Lazarus⁷⁷) u. c.) uzskata, ka darījums nav spēkā. Pašā likumā mēs atbildes neatrodam, kādēļ Lazarus saka — „man nimmt daher allgemein an, dass darüber die allgemeinen privatrechtlichen Normen über die Folgen verbotener Geschäfte entscheiden.“⁷⁸) Samter's, turpretim, iziet nevis no BGB 135. §, bet no 134. §, kas nosaka, ka „ein Rechtsgeschäft, das gegen ein gesetzliches Verbot verstösst, ist nichtig, wenn sich nicht aus dem Gesetz ein anderes ergibt.“ Šeit var aizrādīt, ka zem attiecīgā parafrāzē 3. piezīmē, „Das bürgerliche Gesetzbuch, erläutert von Reichgerichtsräten“ teikts — „Verbote eines Strafgesetzes insbesondere machen ein Rechtsgeschäft nicht nichtig, wenn sie sich nur gegen die Handlungsweise des einen Teils der Vertragsschliessenden richten, wie das zutrifft bei § 7 des Abz. Ges. vgl. RG. 60., 275.“⁷⁹) Ievērojot to, ka 7. § mērķis neatļauj izmantot pircēja tiekšanos uz spēli (Spiellust), Samter's domā, ka pats darījums paliek spēkā. Atsvabināti no šī diezgan striktā parafrāzē ir tirgotāji, kas ievesti reģistrā, jo attiecībā pret viņiem, saskaņā ar

⁷⁶) Dr. L. Ennecerus, Recht der Schuldverhältnisse, I. B., II. Abt., IX. Bearb., Marburg, 1923, 357.

⁷⁷) Lazarus, Das Recht des Abzahlungsgeschäftes, Berlin, 1898, S. 130.

⁷⁸) Lazarus, l. c., S. 130.

⁷⁹) Sk. Samter. Abzahlungsgeschäfte, S. 95.

8. §, likums vispār nav pielietojams. Ne tik plaši rediģēts ir Austrijas 1896. g. likuma 11. §.

Atkarībā no lietas vērtības Skandināvijas valstīs⁸⁰⁾ pastāv sekošs ierobežojums: nebauda specialo likumu aizsardzību nomaksas pirkumi, kuŗu objekti pārsniedz Zviedrijā un Dānijā 3000 un Norveģijā 6000 kronas.⁸¹⁾

Šveices saistību tiesību likumos mēs nekādu aizrādījumu par šī līguma objektu neatrodam, tādēļ šeit, attiecībā par nomaksas pirkuma objektu, pielietojami tie paši principi, kas pielietojami pie pirkuma objektiem vispār. Tieši tā jautājums atrisināts arī tur, kur nomaksas pirkums ir neregulēts līgums, izņemot Franciju. Francijā nomaksas pirkums visumā ir neregulēts līgums, tomēr ir divi likumi, kas attiecas uz šo līgumu: 1926. g. „Loi interdisant la vente à tempérament des valeurs à lots“ pilnīgi aizliedz pārdot uz nomaksu loterijas papīrus un 1900. g. likums attiecībā uz biržu papīriem.⁸²⁾ Tā tad attiecībā uz nomaksas pirkuma līguma objektu konstatējama sekoša aina. Ja nomaksas pirkums ir neregulēts līgums, tad par nomaksas pirkuma objektu var būt ikuŗš priekšmets, kas var būt par pirkuma objektu. Atsevišķi stāv tikai Francija. Ja tas ir regulēts līgums, tad Šveices valstu likumi nezina nekādus ierobežojumus, nomaksas pirkuma objektus principiāli izšķir Vācija, Austrija un Skandināvijas valstis, kazuistiski Krievija.

---

⁸⁰⁾ Sk. Dr. T. Almén, Das skandinavische Kaufrecht (vācu izdevums) B. I, Heidelberg, 1922, S. 46.

⁸¹⁾ Daži Kanadas štatu likumi nosaka atkal nomaksas pirkuma objekta minimālo vērtību — 15 \$ apmērā; tā kā tur pastāv īpašuma tiesību aizturēšanas reģistrācija, tad te ir par dārgu reģistrēt visus sīkos pirkumus.

⁸²⁾ Planiol, Traité élémentaire de droit civil, T. II, Paris, 1926, 532. lpp., Rühl, I. c., 223. lpp.

§ 9. Pircēja stāvoklis nomaksas pirkuma līgumā.

1. Lai pie mums atrisinātu kādu jautājumu nomaksas pirkuma līgumā, kur šis līgums ir neregulēts, kur pēc vispārējā principa pastāv līguma brīvība, vajag pētīt tieši pašus līgumus. Visos šinīs līgumos var novērot zināmu līdzību. Nevien tādēļ vien, ka šeit ir viens līguma veids, kādēļ viņos atrodami tie paši būtiskie elementi, bet šie līgumi pa lielākai daļai ir drukāti un tādā veidā tie apstaigā lielu personu skaitu un iespaido citus līgumus. Ja viens ir sīki izstrādājis šo līgumu, tad otrs, kuŗa rokās nonāk šis līguma formuls, paņem no viņa vienu vai otru līguma noteikumu, jo vairāk tādēļ, ka visiem šiem līgumiem ir viens mērķis.

Ari lai noskaidrotu pircēja stāvokli šinī līgumā pēc mūsu tiesībām, jāpēti tieši līgumu teksti. Nomaksas pirkuma līgums Rietumlatvijā parasti tiek noslēgts ar īpašuma tiesību aizturēšanu vai rezervēšanu (pactum reservati domini). Šis noteikums arī tieši nosaka pircēja tiesības. Pircējs pēc nomaksas pirkuma noslēgšanas iegūst tikai lietas lietošanu, turpretim īpašuma tiesības paliek līdz galīgai nomaksas dienai, vai kā citos līgumos teikts, galīgai samaksai, pārdevēja īpašumā. Bet pircējs nebūdam vēl īpašnieks, iegūst tūlīt lietas lietošanas tiesības. Tas ir pie mums šī līguma parastais noteikums. Austrijas 1896. g. likums tikai tādu regulē, un ja Austrijā tiek noslēgts pirkums uz nomaksu bez tūlītējas lietas nodošanas, tad tas ir uzskatāms par neregulētu līgumu.

Pircēja interese ir vērsta uz lietas iegūšanu īpašumā un pircējam kā garantija ir lietas tūlītējā nodošana. Lietas atrašanās pie pircēja līdz ar lietošanas iespēju tieši visvairāk garantē pircējam šo tiesību — lai iegūtu īpašnieka statusu pircējam, viņam pašam tikai kārtīgi jāizpilda līgums. Tādēļ citas līgumu izpildīšanas garantijas pircējam nevajag, tās ir liekas, un mūsu līgumos tādus noteikumus, kas garantētu kaut kādi līgumu pildīšanu no pārdevēja puses, nevar atrast. Tais-

nību sākot, pārdevējs savu saistību izpildījis, viņš jau nodevis pircējam lietu, un lietas iegūšana pircēja īpašumā ir pilnīgi atkarīga no pircēja.

II. Pircējam, saprotams, ir tiesība saņemt pašu lietu, kā arī visus tās piederumus tādā veidā, kādā tie bijuši apsolīti vai domājami (3879. p.), pie kam, ja pirktais lietas nodošana nenotiek vai netiek izdarīta attiecīgā kārtā, tad pircējs var prasīt atlīdzību par visiem zaudējumiem, it īpaši kad nodošana kļuvusi neiespējama aiz pārdevēja vainas (3877. p.).

3243. pants nosaka, ka atsavinātājs atbild nevien par tiem atsavinātās lietas trūkumiem un vainām, kurus viņš zinājis un nav uzrādījis, bet arī par tiem lietā apslēptiem, kuri viņam pašam nav zināmi. Tādēļ mēs mūsu zemē noslēgtos līgumos varam bieži atrast noteikumu, ka pircējs saņem pārdoto lietu ar visiem piederumiem labā stāvoklī. Šis līguma nosacījums arī uzliek par pienākumu pircējam būt sevišķi uzmanīgam, jo līdz ar šo fakta apstiprināšanu viņš atsakās no savām tiesībām celt vēlāk kādas prasības. Tomēr vienā gadījumā pircējam ir tiesība celt prasību, kaut arī līgumā būtu ieviests tāds noteikums. Tādu paredz mūsu civillikumu 3253. pants, kurš nosaka, ka kaut gan atsavinātājs ar sevišķu līgumu var atteikties no atbildības par trūkumiem, bet arī šai gadījumā viņš no tās atsvabinās tikai tad, kad viņš šos trūkumus nav ar nodomu slēpis no ieguvēja.

Mēs redzējam, ka nomaksas pirkums ir tikai pirkuma veids, kādēļ vispārējās pirkuma normas, par cik tās neizslēdz pats nomaksas pirkuma līgums, ir pielietojamas arī šinī gadījumā. Tādēļ pircējam uz nomaksu pienākas šinī ziņā arī tāda pat aizsardzība kā pirkumā vispār. Proti 3287. pants nosaka, ka atsavinātājam, kas darbojies ļaunā nolūkā, jādod pilnīga atlīdzība ieguvējam. Bet visos citos gadījumos ieguvējam ir tiesība tikai prasīt pēc paša izvēles vai nu līguma atcelšanu (*actio redhibitoria*), vai lietas cenas samazināšanu (*actio aestimatoria seu quanti minoris*). Šinī panta I. daļā paredzēto aizsardzību pir-

cējs bauda, ja atsavinātājs rikojies ļaunprātīgi, tad atsavinātājam jāatlīdzina ieguvēja interese pilnā apmērā.⁸³⁾ Actio redhibitoria noilgst pēc 6 mēnešiem, skaitot no atsavināšanas dienas (3271. p.); actio aestimatoria seu quanti minoris gada laikā no līguma noslēgšanas (3272.). Pēdējā gadījumā gada termiņa sākšanas moments pie nomaksas pirkuma līguma ir skaidrs — t. i. līguma noslēgšanas moments. Šaubas var radīt tieši 3271. pants, jo viņš runā par 6 mēnešiem no atsavināšanas dienas. Par atsavināšanas momentu, momentu, kad vienā pusē īpašuma tiesības izbeidzas un otrā tiek iegūtas, jāuzskata īpašuma tiesības pārejas moments, kas notiek parasti pie mums, kad pircējs uz nomaksu samaksā pēdējo pirkuma cenas daļu. Abas šīs prasības izaugušas romiešu edīļu tiesībās, pie kam viņām abām sākšanas moments bija vienāds.⁸⁴⁾ Proti corpus juris civilis nosaka: Tempus autem redhibitionis sex menses utiles habet, si autem mancipium non redhibeatur, sed quanto minoris agitur, anno utiles est, sed tempus redhibitionis ex die venditionis currit, aut si dictum promissumve quid est, ex eo, ex quo dictum promissumve quid est (Dig. XX, I, 19, § 6).

Tā tad abos gadījumos laiks sāka noilgt ar pirkuma pārdošanas līgumu noslēgšanu. Šķiet, ka šinī gadījumā pareizi būtu 3271. pantu izprast šai nozīmē, jo likuma mērķis ir dot laiku pircējam iepazīties ar lietu, un ja šinī laikā ir kāds trūkums novērots, tad arī tūlīt jāceļ šī prasība. Pie nomaksas pirkuma, ja lieta pāriet tūlīt pircēja valdīšanā, viņam šī iespēja ir, kādēļ laiku pagarināt nav vajadzības un tas būtu pretrunā ar likuma mērķi un likuma avotiem.

Ari pārējās tiesības, kas pieder pircējam vispār, ir arī nomaksas pircēja rīcībā. Pircēja pienākumi, kas sastādītu šī līguma galveno daļu, tiks apskatīti sakarā ar pārdevēja stāvokli.

⁸³⁾ Sk. Sen. spried. no 1922. g. Nr. 220.

⁸⁴⁾ Dernburg, l. c., II., S. 765.

§ 10. Pārdevēja stāvoklis nomaksas pirkuma līgumā.

Pārdevējam ir tiesība vispirms saņemt pirkumā maksu. Šī ir pārdevēja galvenā tiesība, jo viņa pārējās tiesības saistās tieši ar šo tiesību, nodrošina šīs tiesības izpildīšanu un nozūd, kad šī tiesība ir dzēsta. Pārdevējam ir tiesība saņemt maksu noteiktos, jau iepriekš norunātos termiņos. Lai nodrošinātu sev pirkuma maksas saņemšanu vispār un saņemšanu noteiktā laikā, parasti pie mums nomaksas pirkuma līgumos tiek ievesti sekoši noteikumi: īpašuma tiesību aizturēšana (pactum reservati dominii), tiesība atkāpties no līguma, ja pircējs nepilda savas līguma saistības (Rücktrittsrecht), iemaksāto maksas daļu zaudēšana (lex commissoria), palikušo nomaksu tūlītēja samaksa (Ratenverfallklausel), dažos gadījumos vekselu ņemšana, kontroles tiesības u. c. Šo garantiju nomaksas pirkumu līgumos mēs atrodam daudz. Tas izskaidrojams ar to, ka pārdevējs savu pienākumu izpildījis, nav izpildījis vēl pircējs, kuram tas jāizpilda nākotnē. Lai viņu iespaidotu izpildīt saistību, arī līgumos tiek ievesti noteikumi, kas pircēja stāvokli pasliktinātu, kas draud viņam ar ievērojamiem materiāliem zaudējumiem, ja pircējs savu saistību laikā neizpildītu. Mēs zinām, ka mūsu laikos, kad pēc vispārēja principa piespiesta saistības izpildīšana netiek atzīta, ir palikusi tikai viena reāla iespēja piespiest puses savas saistības izpildīt — piedraudējums ar materiāliem zaudējumiem, kas rada tad saistību pusēm attiecīgu motivāciju. Citu līguma noteikumu uzdevums ir garantēt pārdevējam, ka viņš necietīs zaudējumus no vienas vai otras nejaušības, kas var notikt ar pircēja mantas stāvokli. Tādēļ pārdevējs nodrošinās, lai pircējam pārdotā manta turpinātu juridiski eksistēt, tā radīdams atsevišķu materiālu substanci, kurā neiespaido pircēja materiālais stāvoklis, bet kas tieši garantē pārdevēju no zaudējumiem.

§ 11. Īpašuma tiesību aizturēšana.⁸⁵⁾

I. Mūsu nomaksas pirkuma līgumos mēs gandrīz pastāvīgi atrodam īpašumu tiesību aizturēšanu, izņēmumi ir ļoti reti.⁸⁶⁾ Parasti līgumos īpašumu tiesību aizturēšana tiek ieviesta ar vārdiem: „īpašuma tiesības uz pārdoto lietu pieder pārdevējam līdz lietas galīgai nomaksas dienai“, „līdz augšminētās summas (t. i. pirkuma cenas) galīgai samaksai pārdotā lieta skaitās kā N. N. īpašums“, „līdz pirkšanas summas un izdevumu % % un citu pārdevējam pienākošo maksājumu galīgai samaksai skaidrā naudā lieta līdz ar piederumiem paliek pārdevēja īpašumā“, līdz pirkšanas summas galīgai samaksai pārdevējs patur uz Priv lik. 3942. panta pamata īpašuma tiesības uz pārdoto lietu un tikai pēc beidzamās nomaksas summas samaksas lieta pāriet pircēja īpašumā“ u. t. t. Tamlīdzīgi nosacījumi, kuriem visiem viens mērķis — īpašuma tiesību aizturēšana pie mums Latvijā un ārzemēs, ir ļoti izplatīti. Mūsu civillikumu kopojuma 3942. pants tieši tādu iespēju paredz, paredzot viņu atliekošu vai atceļošu nosacījuma spēku, pie kam šaubu gadījumā nosacījums atzīstams tikai par atliekošu. Kā mēs jau no pievešiem piemēriem redzējām, tā arī citos gadījumos mūsu praksē mēs atrodam gandrīz tikai īpašuma tiesību aizturēšanu kā atliekošu nosacījumu, jo tieši šis īpašuma tiesību aizturēšanas veids visvairāk garantē pārdevēja intereses. 3942. panta uzbūve pilnīgi saskan ar 817. p. un 868. p. 4. pktu, kuri paredz, ka īpašuma tiesību nodošanu var izdarīt arī ar atliekošu nosacījumu, kādā gadījumā īpašuma tiesības

⁸⁵⁾ Man šķiet, ka pareizāks apzīmējums būtu nevis parastais īpašuma tiesību aizturēšana, bet īpašuma tiesību paturēšana, kā to lieto Dr. Loebers, 1. c., 183. lpp.

⁸⁶⁾ Par šī instituta nozīmi sk. Dr. Wagener, Eigentumsvorbehalt, Berlin, 1929, 7. u. sek. lpp.; H. Rühl, Eigentumsvorbehalt und Abzahlungsgeschäft, Berlin, 1930, 21. u. sek. lpp.; Caspari, Eigentumsvorbehalt, In.-Diss., Wiesbaden, 1913, 14. u. sek. lpp.; E. Berteman, Eigentumsvorbehalt und Verwirkungsklausel. In.-Diss., Leipzig, 1907.

pāriet uz ieguvēju tikai pēc šī nosacījuma piepildīšanās, un kā īpašuma tiesības izbeidzas bez īpašnieka gribas attiecībā uz tādu īpašumu, kas iegūts tikai uz noteiktu laiku vai ar atceļošu nosacījumu, laikam notekot vai nosacījumam iestājoties.

II. Šo īpašumu tiesību aizturēšanu atzīst un atļauj gan drīz visas likumdošanas.⁸⁷⁾ Vācijā agrāk ne visur atzina īpašumu tiesību aizturēšanu, bet līdz ar BGB (§455), tas tagad ir pielietojams visā Vācijā. Viņš arī tiek plaši pielietots nomaksas pirkums, jo viņu paredz arī Vācijas 1894. g. likums, un šeit viņš nerada nekādas šaubas. Šveicē jāatšķir īsto īpašumu tiesību aizturēšanu pirkumos, kādu paredz CGB 715. p., no SOR. 214. p. III. daļas, kas dod tiesību atkāpties no līguma — „und die übergebene Sache zurückfordern“, kas tādēļ nodibina saistības tiesību prasību. Īpašuma tiesību aizturēšanu ar lietisko tiesību pazīmēm mēs atrodam 715. pantā, kas var tikt nodibināts tikai ar ierakstu publiskā reģistrā. Tādā veidā var nodibināt īpašuma tiesību aizturēšanu arī nomaksas pirkumā. Īpašuma tiesību aizturēšanu pazīst arī citās Eiropas valstīs, kā Anglijā, Z. A. S. Valstīs, Skandināvijas valstīs, Itālijā, Francijā, Beļģijā un citur. Austrija civilkodeks īpašuma tiesību aizturēšanu nepazīna. Vēl 1882. g. kādā tiesu spriedumā tika motivēts, ka īpašuma tiesību aizturēšana nav nekas cits, kā likumā regulētu ķīlu tiesību apiešana, jo ķīlu tiesības Austrijā, kā arī Vācijā radītas uz rokas ķīlu principa. Vēlāk ieskats grozīts, un arī Austrijā tika atzīta īpašuma tiesību aizturēšana. Tomēr Austrijas 1896. g. likumā par viņu nav runas, jo parasti noslēdza nomaksas pirkumus bez īpašuma tiesību aizturēšanas, tādēļ ka vispārējā tiesu prakse tādu neatzina. Ari Francijā un Itālijā īpašuma tiesību aizturēšana atzīta no tiesu prakses tikai beidzamā laikā. Nepazīna īpašuma tiesību aiz-

---

⁸⁷⁾ G. Stulz, Der Eigentumsvorbehalt im ausländischen Recht, Blätter für Internationales Privatrecht, 1927, Nr. 11, S. 249—264; H. Rühl, l. c., S. 28 u. f.

turēšanu arī Krievijas 1904. gada likums, t. i. X. s. I. d. 1527¹. un sekanti.⁸⁸⁾

III. Īpašuma tiesību aizturēšanas vēsture ir nenoskaidrota. Proti, pastāv vispirms strīds par šo institutu eksistēšanu romiešu tiesībās. Daži zinātnieki apstrīd to, ka romiešu tiesības būtu pazinušas šo institutu, citi turpretim atkal to apgalvo. Piemēram, K. Gessner's⁸⁹⁾ saka, ka *pactum reservati dominii* pastāvēšana romiešu tiesībās nevar tikt pierādīta ar romiešu tiesību avotiem. Nosaukums *pactum reservati dominii* ir katrā ziņā cēlies jau vēlākos laikos.⁹⁰⁾ Tāpat īpašuma tiesību aizturēšanu uzskata kā svešu un pilnīgi nesavienojamu ar ģermaņu tiesībām.⁹¹⁾ Vecākais liecinieks īpašuma tiesību aizturēšanai ir 1622. g. chursächsische Processordnung. No vecākām disertācijām, kas veltītas šim tematam, var redzēt, ka *pactum reservati dominii* XVII. gadu simtenī sācis vairāk un vairāk izplatīties un XVIII. gadu simtenī spēlējis jau ievērojamu lomu, pie kam viņš tai laikā tika pielietots tikai attiecībā uz nekustamo īpašumu. Šī instituta uzplaukšanai jāpateicas tam apstāklim, ka tai laikā hipotekarisko kreditoru drošības bija ļoti problematiskas. Jāatceras tikai daudzās privileģētās hipotekas, kā arī priekšrocības, kas piederēja atsevišķiem kreditoriem. Kreditējot nekustamā īpašuma maksu, pārdevēji meklēja tiešām realu drošību, kas spētu pasargāt no dažādām varbūtībām, un tādu redzēja īpašuma tiesību aizturēšanā. Šis mērķis bija jūtams arī šī instituta normēšanā. Pircējam piederēja tādas tiesības, kādas nekādi nevarēja savienot ar īpašumu trūkumu. *Pactum reservati dominii* tādēļ tika kā teorijā, tā arī praksē bieži sajaukts ar *pactum reservati hipotecae*⁹²⁾. Ar laiku īpašuma tiesību aiztu-

⁸⁸⁾ Krievijas senata spr. 1910/13.

⁸⁹⁾ K. Gessner, l. c., 43. u. sek. lpp. Citādi Dr. A. Bechmann, *Der Kauf nach gemeinem Recht*, III. T., 1. Hälfte, Leipzig, 1905, S. 212.

⁹⁰⁾ Dr. A. Bechmann, l. c., S. 212.

⁹¹⁾ K. Gessner, l. c., S. 46.

⁹²⁾ Sk. K. Gessner, l. c., S. 49.

rēšana, kas bija radīta, lai paceltu kredītu, noveda tieši pie pretējā, jo viņa nesa līdzi arī daudzus trūkumus, galvenā kārtā tādēļ — „dass er dem Verkäufer beträchtlich mehr Macht verlieh, als seinem Zweck entsprach.”⁹³⁾ Nekustama īpašuma pircējs nevarēja atrast jaunu kredītu, jo vai nu viņam nebija nemaz tiesība nekustamo īpašumu iekļāt, vai jaunie kredītori bieži no viņa nevarētu piedzīt, tādēļ ka savu daļu vispirms paņēmu pārdevējs, kādēļ arī hipotekariskais kredīts bija stipri satricināts. Hipotekariskais kredīts atguva atkal savu nozīmi vēlāk, kad tika izvests publicitātes princips un visas klusās hipotēkas tika atceltas. Bet līdz ar to attiecībā uz nekustamo īpašumu pactum reservati dominii zaudēja savu nozīmi.

Šis institūts uzpeldēja no jauna pēc kāda laika jau kustamās mantas apgrozībā. XIX. gadu simtenī kustamā manta sāka spēlēt lielu lomu un ar laiku saimnieciskā dzīvē spēlēja vēl lielāku lomu nekā nekustamā. Ne velti tādēļ izskan ieskaits, ka visas tās normas, kas vairāk aizsargā nekustamo īpašumu, kas prasa zināmos gadījumos atļauju tās atsavināšanai, ir liekas, jo kustamā mantā ir ieguldītas lielākas vērtības. Bet tā kā reālais kredīts ir lētāks, tad gluži dabiski radās doma pievilkt, kā saistības nodrošinājumu, arī kustamo mantu. Jaunākās tiesības pazina attiecībā uz kustamo mantu tikai rokas ķīlu, tās nepazīna tādu iekļāšanas iespēju, kas atstātu lietu iekļātāja lietošanā.⁹⁴⁾ Tānī pašā laikā kredīta nozīme un vajadzība tikai pieauga, kādēļ no jauna jaunākos laikos atkal atgriezās pie pactum reservati dominii, bet jau attiecībā uz kustamo mantu — „es ist das Verbot der Mobiliarhypothek in Verbindung mit der übrigen Gestaltung der Kreditwirtschaft, welches dem Eigentumsvorbehalt einen neuen Nährboden verschafft hat.”⁹⁵⁾

IV. Likumi tieši negarantē kontrahentiem līgumu izpildi-

⁹³⁾ K. Gessner, l. c., S. 49.

⁹⁴⁾ Jaunākos laikos paceļas arvien vairāk balsis par kustamās mantas hipotēku. H. Daeniker, l. c., 1. u. s. lpp., В. И. Синайский, Основы гражд. права. Вып. II, 1926, стр. 91.

⁹⁵⁾ K. Gessner, l. c., S. 52.

šanu, un pusēm pašām jārūpējas par savu interešu nodrošināšanu. Ja likumi negarantē līgumu izpildīšanu, tad arī viņiem nevajaga apgrūtināt tādu nodrošināšanu, viņiem jādod plaša iespēja izlietot visādas garantijas, kas nodrošina līgumu izpildīšanu vispār vai līgumu kārtīgu izpildīšanu. Jo kārtīgāk saistības vispār tiks izpildītas, jo mazāk būs neizpildītu saistību, jo veselīgāka un normālāka būs civiltiesiskās sabiedrības dzīve.⁹⁶⁾ Īpašuma tiesību aizturēšana ir viena līgumu izpildīšanas garantija, kas vispilnīgāk nodrošina pārdevēja intereses, sevišķi pie nomaksas pirkuma, kur pārdevējs pats savu saistību izpildījis, bet pircējs ne. Pateicoties īpašuma tiesību aizturēšanai, pārdevēja intereses ir pietiekoši aizsargātas. No otras puses jāievēro, ka arī pircēju interesēs ir, lai pie nomaksas pirkuma pārdevējam būtu drošas garantijas pret zaudējumiem. Kā zināms, kredīts ir lētāks, jo viņš ir drošāks, kādēļ vispār, piemēram, reālais kredīts ir lētāks par personīgo. Ja nomaksas pirkumā, kas ir kredīta pirkuma veids, pārdevēja stāvoklis būs drošāks, jo viņš būs izdevīgāks pircējam, jo pārdevējs iekalkulēs cenās tikai mazu risku; jo nedrošāks pārdevējam būs šis līgums, jo lielāka būs pirkuma maksa, jo viņā jāiekalkulē lielāks risks. Tā tad šinī ziņā var teikt, ka pārdevēju un pircēju intereses, kuri tiešām domā savus pienākumus godīgi pildīt, sakrīt. Bet šeit tomēr iespējams diezgan liels iebildums. Īpašuma tiesību aizstāvēšanas mērķis ir nodrošināt pārdevējam pirkuma maksas, kas izdarāma pa daļām, samaksu; lieta nonāk tūlīņ nomaksas pircēja lietošanā. Tā tad mērķis šeit ir radīt ķīlu tiesības ar valdīšanas nodošanu pircējam, kādu parasti modernās likumdosanas neatzīst. Pārdevējs šeit ir tikai fiduciārs īpašnieks, saskaņā ar darījuma mērķi un kontrahentu gribu viņam jāņem tikai ķīlu devēja stāvoklis.⁹⁷⁾ Tādēļ arī — „der Verkäufer hat kraft seines Eigentumsvorbehalts dem Käufer gegenüber nur die Rechtsstellung eines Pfandgläubigers, so weit diese ohne den Besitz in Betracht

⁹⁶⁾ Гинс, Способы обеспечения обязательств, Ж. М. Ю., 1917, № 1.

⁹⁷⁾ М. К. Samter, Abzahlungsgeschäfte, II. Aufl., 1927, Berlin. S. 28.

kommt⁹⁸⁾ Tā tad ārzemju tiesu prakse, kā arī literatūra uzskata pārdevēju uz ārieni gan par īpašnieku, tomēr viņa attiecības pret pircēju regulē no ķīlu tiesību redzes viedokļa.⁹⁹⁾ Tāpēc arī, piemēram, īpašuma tiesības pārdevēja pusē izbeidzas līdz ar prasību, kas izriet no nomaksas pirkuma līguma.¹⁰⁰⁾

Formāli tomēr pārdevējs paliek īpašnieks, bet valdīšana savukārt nonāk citas personas, pircēja, rokās. Ar to tiek laužts lietu tiesību publicitātes princips — ierakstu zemes grāmatās pie nekustamās mantas atvieto pie kustamās lietu valdīšana.¹⁰¹⁾ Pateicoties šim apstāklim, šeit iespējamas plašas ļaunprātības¹⁰²⁾, un trešās personas bieži nonāk neapskaužamā stāvoklī¹⁰³⁾, kuŗu mēs apskatīsim tālāk. Tieši tāpēc arī var celt dibinātus iebildumus pret īpašuma tiesību aizturēšanu. Fiduciārs īpašums ir jau pats par sevi ļaunums, jo rāda civiltiesiskā sabiedrībā patiesībai neatbilstošus stāvokļus. Tas lauž tiesisko stāvokļu skaidrību un noteiktību tieši tur, kur bez tā nevar iztikt, t. i. — lietiskās tiesībās. Šeit pareizi cenšas to novērst ar reģistru — piem., Šveicē un Amerikā. Šveicē ievests grāmatu reģistrs, Amerikā pazīst lietas apzīmējumu¹⁰⁴⁾. To vispār var izvest tikai kulturalās valstīs un arī attiecībā ne uz visām lietām. Ārēja apzīmējuma grūtuma dēļ

---

⁹⁸⁾ Samter, l. c., S. 28. Līdzīgi L. G. Drezden, 1925. g. 25. nov. spriedumā saka: „Seine (pārdevēja, kas paturējis īpašuma tiesības) Rechtstellung soll vielmehr nur eine fiduziarische sein; sie soll der eines Pfandgläubigers gleichen, ohne Rücksicht auf den Besitz“; sk. Juristische Wochenschrift, 1926, S. 725.

⁹⁹⁾ Sk. piem. Dr. Hein, Abzahlgesetz und Kredithäuser, Berlin, 1910, S. 124.

¹⁰⁰⁾ Iepriekš citētā Drēzdenes LG 25. nov. 1925. sp.

¹⁰¹⁾ Проф. И. И. Синайский, Основы гражд. права, Вып. II, 1926, 28. lpp.

¹⁰²⁾ sk. Dr. Wagener, Eigentumsvorbehalt, Berlin, 1929, S. 41.

¹⁰³⁾ Kāda Vācijas namsaimnieku grupa iesniedza peticiju, kuŗā prasīja grozīt 1894. g. likumā paredzēto īpašuma tiesību aizturēšanu, uzlekot par pienākumu paziņot namsaimniekam par tādu eksistēšanu. Sk. S. Lichtenhal, Das Kredithaus, Berlin, 1912, S. 308.

¹⁰⁴⁾ Arī pie mums nomaksas pirkuma līgumos var atrast noteikumu, ka uz uz nomaksu pārdotām lietām jāuzliek zīme, kas norādītu to īpašnieku.

netika atzīta un pazuda gandrīz no visām pastāvošām likumdošanām romiešu tiesību hipoteka attiecībā uz kustamo mantu.¹⁰⁵⁾ Ja jau reģistrs ir nepilnīgs mazāka apmēra lietiskām tiesībām, kādas ir ķīlu tiesības, tad jau tas nekādi nevar derēt īpašuma tiesībām.

Bet, kā sākumā aizrādīts, pārdevējam jābūt lietiskas tiesību garantijas, citādi tas atsauksies ļauni uz visu nomaksu pirkumu pastāvēšanu un izplatību un pirmā kārtā uz tādā veidā pārdodamās lietas cenu. Bet ievērojot to ļaunumu, ko nes līdzīgu fiduciars īpašums, tieši no civiltiesiskas sabiedrības un trešo personu redzes viedokļa, no viņa jāatsakās. Kā dabiskais atvietošanas, kas tieši atbilstu kontrahentu mērķim, kas dod pietiekošu lietisku garantiju pārdevējam, izslēdz daudzas ļaunprātības, ir ķīlu tiesības.¹⁰⁶⁾ Viņas pielieto pie nomaksas pirkuma X. s. l. daļas 1527³. pants. Saskaņā ar viņu pircējs skaitās par uz nomaksu pirktās lietas īpašnieku no lietas nodošanas dienas, bet viņam nav tiesības šo lietu ieķīlāt, pārdot vai citādi atsavināt, un šī lieta — „в то же время служит обезпечением требований продавца, истекающих из договора продажи онаго в разсрочку, преимущественно перед другими, обращенными к покупщику требованиями“, tādēļ kreditori var vērst piedzīšanu pret lietu, prasīt tās pārdošānu, un no iegūtās naudas sumas vispirms jāapmierina nomaksas pirkuma līguma pārdevējs tādā apmērā, kādā pircējs nav izdarījis samaksu (Kriev. sen. spr. 1910/13).¹⁰⁷⁾

§ 12. Iemaksāto nomaksu zaudēšana.

I. Nomaksas pirkuma līgumos ļoti bieži atrodama noruna, ka pircējs zaudē visas iemaksas nomaksas, ja kāds līguma no-

¹⁰⁵⁾ sk. J. W. H e d e m a n n, Sachenrecht, Berlin, 1924, S. 231.

¹⁰⁶⁾ Šo ieskatu aizstāv arī Dr. H e i n, l. c., 124. u. sek. lpp.; H e c k's vācu XXI. juristu sanāksmē, sk. R ü h l, l. c., S. 25.

¹⁰⁷⁾ Tādā nozīmē III. d. atzīst īpašuma tiesību aizturēšanu attiecībā uz nekustamo īpašumu.

teikums netiks kārtīgi izpildīts vai ja pircējs atradīsies ar kādu nomaksu nokavējumā (Verwirkungsklausel, lex commissoria). Piemēram, līgumos atrodam sekošus noteikumus: „tad līgums skaitās par lauztu... pie kam pircējs zaudē visas līdz tam laikam iegūtās tiesības uz augšā minēto automobili, kā arī visas iemaksātās naudas summas“. Ļoti bieži lex commissoria ietērpts līguma soda formā: „paturot no pircēja līdz šim iemaksātās summas kā sodu par līguma laušanu“ vai arī „no pircēja līdz tam iemaksāto naudu pārdevējs patur sev kā soda naudu par līguma laušanu“. Citreiz mēs viņu atrodam kā atlīdzību par lietošanu: „внесенную покупщиком покупную цену продавец в праве удержать в свою пользу в виде возмездия за пользование машинами.“

Pa lielākai daļai tādas tiesības tiek piešķirtas pārdevējam, kad pēdējais atkāpjas no līguma vispār kāda līguma noteikuma neievērošanas dēļ. Tādēļ visas šīs launās sekas var pircējs izbaudīt, ja viņš, piemēram, nav ievērojis kādu nesvarīgu noteikumu par lietas glabāšanu. Ja lieta tiek pircējam atņemta, pārdevējam nekādi zaudējumi nav cēlušies, tad viņu iemaksāto nomaksu zaudēšana ir netaisna, sevišķi kad nomaksu lielākā daļa ir samaksāta. Katrs kārtīgs pircējs cenšas pēc iespējas samaksāt savas nomaksas; jo viņš ir kārtīgāks, jo viņš vairāk pieliek centības, jo viņš parasti vairāk arī ir nomaksājis. Šinīs gadījumos arī viņš cieš vēl lielāku zaudējumu. Ja pircējs bijis nekārtīgs no paša sākuma, tas daudz nevar ciest, jo viņš nebūs daudz nomaksājis. Tā tad, jo kārtīgāks ir bijis pircējs, jo ilgāk viņš kārtīgi izdarījis savas nomaksas, jo viņš nes lielāku zaudējumu. Bet no pircēja patērētā darba un mantas pārdevējs iegūst peļņu.¹⁰⁸⁾

Jus est ars boni et aequi, likumam jābūt taisnam. Viens no civiltiesību pamatprincipiem ir taisnība, bet tagadnē taisnības principa pamatā guļ atlīdzības ideja. Šeit pārdevējs iedzīvojas uz cita rēķina, pie kam likums, kam va-

¹⁰⁸⁾ Šis līguma noteikums tika visasāk kritizēts 80. gados Vācijā, kad tur iesākās cīņa pret nomaksas pirkumu līgumiem.

jadzētu būt taisnības sargam, šeit tiek izmantots kā ierocis, lai vieni civiltiesiskās sabiedrības locekļi tiktu izmantoti no otriem. Šeit pastāvot līguma brīvības principam rodas netaisnība. Code civil tika radīts uz personas brīvības, īpašuma brīvības un līguma brīvības principiem, jo tika uzskatīts, ka šie principi atbilst taisnībai. Bet drīzi vien bija jānāk pie slēdziena, ka Code civil ieliktie principi, kam sekoja daudzas likumdošanas, sasniedz tikai formālu taisnību. Juristi sāka meklēt materiālo taisnību un izvest šo materiālās taisnības ideju atsevišķos institutos. Mūsu apskatītā pircēja „ekspluatācija“, kā pretimrunājoša materialai taisnībai, nevar tikt aizstāvēta, bet tai vajaga tikt ierobežotai. Un kā mēs redzēsim, jau nomaksas pirkuma likumos šinī ziņā ierobežots līguma brīvības un kontrahentu vienlīdzības princips, lai formālās taisnības vietā iegūtu materiālo taisnību.

II. Vietējo civillikumu kopojums konsekventi izved līguma brīvības principu. 3904. pants gan nosaka, ka, ja pircējs jau nomaksājis daļu no pirkuma maksas, tad viņš 3903. pantā norādītā gadījumā var prasīt, lai atdod nomaksāto, bet bez procentiem.¹⁰⁹⁾ Šo pantu praksē uzskata kā dispozitīvu normu, un šķiet, ka nav nekāda pamata šo pantu uzskatīt kā jus cogens. Šī panta teksts, kā to norāda Noldē,¹¹⁰⁾ nēms no Glück'a un Mühlenbruch'a. Mühlenbruch's to arī skaidri norāda: „Dagegen darf er das bereits abschläglicly gezahlte Kaufgeld zurückfordern, wenn nicht dem Verkäufer das Recht eingeräumt ist, es zu behalten, in welchem Falle der Käufer aber auch die gezogenen Nutzungen nicht zu restituieren braucht.“¹¹¹⁾ Man šķiet, ka lex commissoria dažos gadījumos varētu uzskatīt kā negodīgu darījumu, sevišķi, ja pārdevējs stipri iedzīvojas uz pircēja rēķina un saskaņā ar 1922. un 3214. pantiem neviens li-

¹⁰⁹⁾ Dr. Mühlenbruch, Lehrbuch des Pandekten-Rechts, II. T. Halle, 1844, S. 419.

¹¹⁰⁾ А. Э. Нольде, Очерки по истории кодификации. Вып. II. С. Петербург, 1914, стр. 616.

¹¹¹⁾ Sk. Dr. Mühlenbruch, l. c., 72. lpp. 1. piezīmi.

gums, kuŗš nodibina kaut ko pretlikumīgu, netikumīgu vai nego-
dīgu, nav saistošs. H e d e m a n n's ari aizrāda, ka „die K l a u -
s e l k a n n h a r t a n d e n W u c h e r g r e n z e n“. ¹¹²⁾ Lai
būtu kaut kāds pamats, pārdevējs cenšas ietērt citreiz lex
commissoria kā līguma sodu vai kā atlīdzību par
lietas lietošanu. Atzīt šeit pēc būtības līgumsodu ne-
var, kaut tie ir ari tuvi jēdzieni, jo līgumsods paredz soda
samaksu, lex commissoria — viena vai otra tie-
sību dzēšanu. ¹¹³⁾ Par nožēlošanu Latvijas civillikumi
nepazīst moderno likumdošanas normu, kas piešķir tiesai tie-
sību samazināt līgumsodu. Tādā ziņā ari šeit pircējs nevar
atrast aizsardzību. Ari ja iemaksāto nomaksu uzskatītu kā
maksu par lietas lietošanu, mūsu likumi nedod aizsardzību.
4037. pants gan nosaka, ka ja nomas vai īres maksa noteikta tik
nesamērīgi, ka no tam viens līgumslēdzējs cieš pametumu pāri
par pusi, tad viņam ir tās pašas tiesības, kādas šādā gadījumā
ir pēc pirkuma līguma, pie kam saskaņā ar 3895. pantu pame-
tuma cietējai pusei pienākošās atlīdzības lielumu noteic, kad
tas vajadzīgs, tiesa. Par nožēlošanu 1925. g. civillikumu re-
vizija ierobežojusi šo institutu tikai tiem gadījumiem, kad tiktu
pierādīts, ka zaudējuma nodarītāja puse rī-
kojusies ļaunprātīgi.

Latgales civillikumos atrodam, ka pie nomaksas pirkuma
lex commissaria pielietošana izslēgta. 1527⁴. panta be-
igas nosaka, ka „в следующую на сем основании продавцу
общую сумму засчитываются произведенные покупщиком до
уничтожения договора платежи, а если они превышают ту
сумму, то излишек возвращается продавцом покупщику“.

Tā tad iemaksātās nomaksas pircējam neiet zudumā. Lī-
dzīgi nosaka ari Vācijas 1894. g. likuma 1. §, Austrijas 1896. g.
2. § un Šveices ŠOR. 227. pants, kuŗi ari šo normu uzskata par
jus cogens. Šveices ŠOR. attiecina šo normu uz visiem no-

---

¹¹²⁾ J. W. H e d e m a n n, Schuldrecht des bürgerlichen Gesetzbuches,
Berlin, 1921, S. 387.

¹¹³⁾ H. Kress, Lehrbuch des allgemeinen Schuldrechts, München,
1929, S. 363.

maksas pirkuma līgumiem, Austrijas un Vācijas tikai uz tiem, kuriem piemērojams specialais likums.

Tādā kārtā tur, kur pastāv specialie nomaksas pirkuma likumi, līguma brīvības princips ir ierobežots, šinī gadījumā tādā ziņā, ka pārdevējs nevar iedzīvoties uz pircēja rēķina tādā veidā, ka zināmos gadījumos iemaksātās nomaksas paliek viņam, vai arī noteikdams, ka iemaksātās summas paliek pārdevējam, kā atlīdzība par lietošanu vai kā līguma soda nauda.

§ 13. Palikušo nomaksu tūlītēja maksāšana.

I. Visos nomaksu līgumos maksa tiek izdarīta pa daļām, nomaksām. Bet mūsu līgumos paredzēti gadījumi, pie kuŗu iestāšanās pārdevējam ir tiesība prasīt visu nomaksu tūlītēju izdarīšanu, — līgumā ir ieviesta Ratenverfallklausel, Fälligkeitsklausel. Piemēram, mūsu līgumos mēs atrodam sekošus noteikumus: „Gadījumā, ja pircējs neizpildītu savus maksāšanas vai citus pēc šā līguma saistošos pienākumus, vai arī pircēja maksāt nespējas gadījumā ir apdraudētas pārdevēja paturētās īpašuma tiesības, — pārdevējam ir tiesība celt prasību tiesas ceļā pilnā šā līguma summas apmērā“, vai „falls der Käufer die Zahlungen nicht rechtzeitig leistet, so steht der Verkäuferin das Recht zu, ... oder die Bezahlung des ganzen Kaufpreises auf einmal zu verlangen“. Šī klauzula parasti tiek ieviesta kā alternatīva, blakus atkāpšanās tiesībai un iemaksāto nomaksu zaudēšanai, kas piešķir pārdevējam tiesību, ja viņš nevēlas atkāpties no līguma, prasīt tūlītēju visu nomaksu izdarīšanu. Šī klauzula pie mums nav sastopama visos līgumos, pie kam viņa sastopama divējādos veidos, kā mēs jau no pievestiem piemēriem redzam. Vienā gadījumā pārdevējs iegūst tiesību prasīt visas pārpalikušās nomaksas tūlīn, ja viņš neizpilda v i s p ā r līguma pienākumus,¹¹⁴⁾

¹¹⁴⁾ Specialie nomaksas pirkuma likumi izslēdz iespēju prasīt visu neizdarīto nomaksu samaksu, kaut kāda necīga līguma noteikuma neizpildīšanas dēļ, jo paredz tādu tikai, ja izpalikušas vajadzīgā skaitā nomaksu samaksas; sk. S a m t e r, l. c., S. 78.

un otrā gadījumā tikai tad, ja pircējs neizdara kārtīgi savas nomaksas.

Kā mēs sākumā redzējām, nomaksas pirkuma gadījumā maksa tiek izdarīta pa daļām nākotnē. Pārdevējs tādēļ cenā iekalkulē vienādi % un risku no šīm operacijām, kādēļ pie nomaksas pirkuma priekšmetu cena ir augstāka kā to pašu priekšmetu cena pie tūlītējas samaksas.¹¹⁵⁾ Pie mums Rīgā šī virscena grozās ap 10%, kurus pārdevējs parasti atlaiž vai novelk no cenas, ja samaksa tiek izdarīta tūlīt, t. i. pie cassa pirkumiem. Tādēļ pircējam šī klauzula ir neizdevīga divējādā veidā — vispirms, saprotams, tādēļ ka viņam vispār tūlīt jāmaksā un tieši tad, kad viņš nevar samaksāt pat vienu nomaksu, un otrs, ka tādā gadījumā jāmaksā augstāka cena, kāda pastāv pie cassa pirkumiem.

II. Lai šeit pircējam netiktu nodarīta pārestība, šīs pārdevēja tiesības ierobežo Vācijas (4. §), Austrijas (3. §), Šveices (ŠOR. 228. p.), Dānijas (2. un 4. §§) likumi. Pēc pirmo triju valstu likumiem pircējam vajag atrasties nokavējumā ar mazākais divām, viena otraī sekojošām nomaksām; pie kam Vācijas un Šveices likumi nosaka, ka šīm nomaksām jāstāda mazākais desmito daļu no nodotās lietas cenas.¹¹⁶⁾ Dānijas likums, kuram seko Skandināvijas valstu likumi, nosaka, ka pārdevējs var savas tiesības izlietot tikai tad, ja parādnieks 14 dienu laikā vēl nav nomaksājis savu nomaksu daļu, kurai jāsasniedz noteikts lielums, piemēram pēc Dānijas likuma 2. §: „... og det skyldige Belob udgor enten mindst en Tiendedet af Afbetalingsprisen eller, sammenlagt met andre ubetalte, ti dligere forfaldne Afdrag, mindst en Tjvendedel deraf“.¹¹⁷⁾

¹¹⁵⁾ H. Zickel, Wucher bei Abzahlungsgeschäften, Zeitschrift für Handelswissenschaft und Handelspraxis, 1928, Nr. 1, S. 24.

¹¹⁶⁾ Par šīs $\frac{1}{10}$ aprēķināšanu pie periodiskiem izdevumiem, sk. Samter, l. c., S. 80.

¹¹⁷⁾ vācu valodā „... und der schuldige Betrag entweder mindestens ein Zehntel des Abzahlungspreises ausmacht oder, zusammengerechnet mit anderen unbezahlten, früher fälligen Teilbeträgen, mindestens ein Zwanzigstel davon“. Sk. Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht, XXI. B., 1918, S. 232.

Tā kā šo speciālo likumu mērķis ir aizstāvēt pircēja intereses un nevis sodīt pārdevēju, tad, ja tiek norunāta stingrāka klauzula, kā likums atļauj, jāatzīst, ka klauzula paliek spēkā, bet tikai par cik to atļauj likums;¹¹⁸⁾ pie kam, ja ar nomaksu nokavēts nedaudz vairāk, kā likums nosaka, kas tūlīn no pircēja novērsts, un pārdevējam šī nokavēšana bij nesvarīga, vācu tiesu prakse neatzina „Verfallklausel“ iestāšanos.¹¹⁹⁾

Latgales civillikumi izšķir šo jautājumu citādi. Proti X. s. l. d. 1527⁴. pants nosaka, ka divu nomaksu neizdarīšana s dēļ pārdevējs, kas nevēlas aprobežoties tikai ar viņu piedzīšanu, „в праве потребовать уничтожения договора возвращения имущества и вознаграждения как за пользование им со дня передачи одного покупщику по день возвращения продавцу, так и за понесенные им убытки“.

Krievijas senats, izejot no tā, ka šī likuma mērķis aizstāvēt pircēju, atzina, ka pārdevējam ir tiesība tikai prasīt neizdarīto nomaksu samaksu jeb prasīt līguma atcelšanu līdz ar zaudējumu atlīdzību, bet „заменяющее эти условия условие о том, что, в случае невзноса покупщиком срочных платежей, продавцу предоставляется право требовать взыскания всей неуплоченной еще покупщиком суммы полностью, не может не почитаться противозаконным и посему недействительным“ (1913./15.). Tā tad Latgales tiesībās pārdevējs nekādā gadījumā nevar prasīt tūlītēju samaksu. Šeit tiešām jāpiekrīt jau augstāk norādītam dažu krievu juristu ieskatam, ka Latgales civillikumi nemaz neievēro pārdevēja intereses.

III. Kopā savelkot, mēs redzam jautājuma trīs dažādus atrisinājumus. Pēc mūsu tiesībām šinī ziņā pastāv līguma brīvības princips, kādēļ viss atkarājas no kontrahentu gribas. Pēc Latgales tiesībām „Verfallklausel“ galīgi izslēgta. Vakareiropas likumdošanas atļauj, bet, aizsargājot pircēju, viņa pielietošanu ierobežo. Ievē-

¹¹⁸⁾ H. Rühl, l. c., 251.

¹¹⁹⁾ sk. H. Rühl, l. c., 253.

rojot to, ka nomaksas pirkuma cena augstāka nekā pie tūlītējas samaksas, un ievērojot šā līguma socialo nozīmi, var piekrist Vakareuropas likumdošanai, ka „Verfallklausel“ pielietošana tiek atlikta, lai dotu pircējam vēl papildu laiku saistības izpildīšanai, bet nekādi nevar atzīt mūsu Latgales tiesību viedokli, kas aizmirsušas pavisam pārdevēja intereses. Pārdevējs tiek itkā spiests izlietot savas tiesības, kas kā pircējam, tā arī pārdevējam var būt nepatīkamas, prasīt līguma atcelšanu, nodibinot agrāko stāvokli līdz ar zaudējumu atlīdzību. Jāatzīst likuma mērķis sargāt nomaksas pircēja intereses, bet aizejot par tālu, tiek panākts pretējais, pats līgums var palikt pircējam ļaunāks, proti, jo pārdevēja stāvoklis nedrošāks, jo cena tiks kalkuleta augstāka. Tādēļ šeit jāpanāk zināma sinteze, un tāda ir: dot šinī gadījumā papildu termiņu, kas ir jau pati par sevi liela labvēlība pret pircēju, bet tomēr kas pārdevēja stāvokli daudz nepasliktina.

§ 14. Zaudējumu atlīdzība.

I. Saistības neizpildīšana, par kuru nes atbildību parādnieks, neatsvabina viņu no saistības izpildīšanas pienākumiem; pārveidojas tikai saistības veids — parādniekam jāatlīdzina kreditoram visa tā interese, kas tam bija pie saistības izpildīšanas.

Latvijas civillikumi kā zaudējumu atzīst katru mantiski novērtējamu pametumu un nosaka, ka katram ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, kuŗus viņš ar savu darbību vai bezdarbību nodarījis. Mūsu civillikumi atļauj jau līgumā noteikt atbildības un zaudējumu apjomu. Nomaksas līgumos Latvijā arī parasti apmēram nosaka zaudējumu atlīdzības apmērus, piemēram, — „par lietas lietošanu jāmaksā nomas nauda no šī līguma slēgšanas dienas sākot līdz lietas atpakaļdošanas dienai par Ls... mēnesī, kā arī jāatlīdzina pārdevēja pārvadāšanas izdevumi turp un atpakaļ un visi citi pārdevēja zaudējumi.“ Tomēr ir daudz līgumu, kuŗos zaudējumu atlīdzības norunas trūkst; tas tomēr nen-

zīmē, ka pārdevējam nav tiesības saņemt zaudējumu atlīdzību. Tāda viņam bez šaubām ir uz likuma pamata. Citos nomaksas pirkuma līgumos atrodam zaudējumu atlīdzību regulētu pa daļai; tiek paredzēta tikai, piemēram, atlīdzība par nolietošanu: „par nolietošanu var no manas iemaksas ieturēt sev par labu Ls... par katru mēnesi lietošanas“. Tāpat kā otrā gadījumā par pārējiem zaudējumiem pārdevējs var celt prasību par zaudējumu atlīdzību uz likuma pamata, ja no līguma tieši neizriet, ka, nosakot nolietošanas maksu, pārdevējs atteicies no tiesības prasīt atlīdzību par citiem zaudējumiem. Tā tad mūsu praksi attiecībā uz zaudējumu atlīdzību mēs varam sadalīt trijās grupās. Zaudējumu atlīdzība, kas dibināta 1) uz līguma, 2) uz likuma un 3) uz likuma un līguma. Mūsu tiesības iziet, saprotams, no vainas principa, un par zaudējumu, kas noticis nejauši, nav jāatlīdzina.¹²⁰⁾ Zaudējumu trīs svarīgākās grupas būtu: 1) līguma noslēgšanai un izpildīšanai izdarītie izdevumi, 2) lietas vērtības zaudēšana un 3) *lucrum cessans*.¹²¹⁻¹²²⁾

II. Vispārējam principam, ka atbildību par risku, t. i. atbildību par kaitējumu, kāds lietai notiktu no nenovēršama gadījuma vai nu tai bojā ejot, vai bojājoties, nes pircējs no pirkuma līguma noslēgšanas momenta, ir izņēmums nomaksas pirkuma gadījumā, kas noslēgts ar īpašuma tiesību aizturēšanu, gan tikai tādu, kam ir atliekošs nosacījuma raksturs, kas pie mums ir parasts. Risku tādā gadījumā nes pārdevējs.¹²³⁾

Šķiet, pareizāk būtu, ja pircējs nestu nomaksas pirkuma gadījumā atbildību par risku, jo lieta atrodas jau viņa lieto-

¹²⁰⁾ Līgumā, saprotams, var paredzēt arī atbildību bez vainas.

¹²¹⁾ Pēc Vācijas tiesībām šinī gadījumā *lucrum cessans* nevar prasīt, sk. *Samter*, l. c., S. 56.

¹²²⁾ Par prasības vērtību noteikšanu sk. *Dr. Crisolti*, *Die Anträge und der Streitwert bei Klagen aus dem Abzahlungsgeschäft*. *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht*, 95. B., 1930, S. 270.

¹²³⁾ Tāpat pēc Vācijas tiesībām, sk. *Samter*, l. c., S. 43; *H. Stake-mann*, *Die Gefahrtragung beim Kauf unter Eigentumsvorbehalt*. *Götlingen*, 1930.

š a n ā, un īpašuma tiesību iegūšana uz lietu atkarājas tikai no viņa paša. Tas jo vairāk tādēļ, ka pie pirkuma vispār risks pāriet uz pircēju, kaut arī pirtā lieta vēl n e b ū t u n o d o t a. Bet pielietojot nomaksas pirkumam īpašuma tiesību aizturēšanu, jautājumu citādi izšķirt nevar. Civiltiesību princips ir casum sentit dominus. Tā kā pārdevējs ir īpašnieks, darījumos, kuŗos pirkums noslēgts ar atliekošu nosacījumu, tad atbildību par risku arī nes pārdevējs.

III. Latgales tiesībās nomaksas pirkuma likums nosaka, ka pārdevējam ir tiesība prasīt atlīdzību par lietas lietošanu un zaudējumiem. Tā kā likums neierobežo ar kaut kādiem speciāliem noteikumiem lietas lietošanas atlīdzību, tad jāpieņem, ka šeit pielietojami vispārējie principi. Tādā gadījumā jāatzīst kontrahentiem tiesība noteikt līgumā šo atlīdzības apmēru, ko arī atzina krievu tiesu prakse.¹²⁴⁾ Eljaševičs¹²⁵⁾ jau aizrāda, ka, atstājot kontrahentiem brīvību lietošanas atlīdzības noteikšanā, ievērojami tiek apdraudētas X. s. I. d. 1527⁴. pantā pircējam piešķirtās tiesības — saņemt atpakaļ iemaksu pārpalikumu, kas atlicies atvelkot zaudējumu atlīdzību. Bieži vēl iznāk, ka pircējam būs tādā gadījumā jāpiemaksā, jo pārdevēji bieži noliek nesamērīgi augstu lietošanas maksu, kā tas novērots arī piemums (piemēram, mēnesī tas sastāda trešo daļu no lietas vērtības). Tādēļ arī Krievijas civilkodeka projekts atkāpjas no šī brīvības principa un nosaka, ka atlīdzības lielumu nosaka tiesa.¹²⁶⁾

Vakareiropas likumdošanas arī aizsargā vairāk pircēju intereses jautājumā par lietas lietošanas atlīdzību, tā tad ierobežo līguma brīvības principu. Attiecībā uz zaudējumu atlīdzību, saprotams, nevar būt nekādi ierobežojumi, cik to patiešām ir, tie visi pircējam jāatlīdzina, bet gan attie-

¹²⁴⁾ А. Н. Бутовский Продажа с разсрочкою платежа, Ж. М. Ю. 1915, № 10, стр. 128.

¹²⁵⁾ Проф. В. Г. Ельяшевич, Купля-продажа в разсрочку. Вестник Гражд. Права, 1915, № 1, стр. 64.

¹²⁶⁾ См. Бутовский I. с., стр. 218.

cībā uz atlīdzību par lietas lietošanu, kāda parasti tiek noteikta pārāk liela. Vācijas likuma (2. §) nosaka, ka „Für die Überlassung des Gebrauchs oder der Benutzung ist deren Wert zu vergüten“.¹²⁷⁾ Šinī gadījumā atlīdzības summa būs parastā, apgrozības nomas nauda, kāda pastāv par lietas lietošanu,¹²⁸⁾ (piem., mēbelēm, muzikas instrumentiem u. t. t.). Grūtāk tiesai būs konstatēt, ja lietai nav tādas apgrozības nomas maksas. Līdzīgi Austrijas likuma (2. §), Šveices SOR. (227. pants). Kā redzams no Šveices prakses, viņa mēdz aprēķināt nomas maksu tikai 2% no pirkuma cenas par mēnesi.¹²⁹⁾

§ 15. Vekseļu nodrošinājums.

I. Vekseļu nodrošinājums, blakus citām līguma garantijām, ļoti bieži sastopams nomaksas pirkuma līgumos. Viņu vairāk pielieto pie vērtīgāku objektu nomaksas pirkumiem, kā mēbeļu, automobiļu, mašīnu u. t. t. Pārdevēji pielieto vekseļu nodrošinājumu tādēļ, ka tie vispirms nodrošina samaksu vispār, un otrkārt, kas ļoti svarīgs apgrozībā, vekseli nodrošina samaksu laikā. Vekselis dod arī pārdevējam ļoti ērtu un vienkāršu piedzišanas veidu. Bez tam šie vekseli dod iespēju pārdevējam sagādāt sev no jauna kapitālu, kuŗu pārdevējs tūdaļ var no jauna laist apgrozībā. Sakarā ar to, ka pircējam rodas formali divkārtēja atbildība — viena uz līguma pamata, otra uz vekseļa, ja tas nonāk trešo personu rokās, pircēja stāvoklis bieži ir nepatīkams, un praksē arī nākuši priekšā gadījumi, kad pirkuma cenas samaksa ir izdarīta divkārti. Literatura šim jautājumam piegriezusi ļoti mazu vērību.¹³⁰⁾

¹²⁷⁾ Plaša Vācijas prakse pie *Samter*, l. c., 35.—70. lpp.

¹²⁸⁾ *Sk. H. Rühl*, l. c., S. 276.

¹²⁹⁾ *Sk. H. Rühl*, l. c., S. 276.

¹³⁰⁾ Sevišķi mazu vērību piegriež Vakareuropas literatura. Krievu literatūrā: *A. Ворм*, Влияние выдачи векселя на основную сделку, *Вестник Пр. и Нотариата* 1912, № 25, *Вавин*, Взаимоотношение между векселем и основной сделкой, *Вестник Права*, (1914) №№ 13, 14, 15. *Рязановский*, Основная сделка и вексель, *Вестник Права*, 1914, № 27. *Benker*, Die Wechsellombardierung, *Zeitschrift für Handelswissenschaft und Handelspraxis*. 1928. H. 6, S. 130.

Pie šī jautājuma apskatīšanas mums jāievēro divi gadījumi: 1) kad vekselis tiek dots kā nodrošinājums, 2) vekselis tiek nodots kā samaksa.¹³¹⁾ Otrs gadījums nav sarežģīts. Ja mēs sekojam tirdzniecību tiesību pamatprincipiem, tad jāatzīst, ka vekselis ir arī maksāšanas līdzeklis. Ja vekselis pieņemts parāda samaksai, tad vecā saistība tiek dzēsta un nodibināta jauna uz vekseļa pamata. Pie nomaksas pirkuma tas nozīmē, ka pirkuma cenas samaksa izdarīta, šī saistība līdz ar visām papildu saistībām ir dzēsta un viņas vietā tiek nodibināta vekseltiesiska saistība.¹³²⁾ Tādā gadījumā uz nomaksas pirkuma līguma pamata vairs neko nevar prasīt, un vekselņēmējam arī neko vairs nedod nomaksas pirkuma līgumā paredzētās garantijas. Parasti gan tiek nodoti vekseli kā nodrošinājums, t. i. nodibinātas ķīlu tiesības. Pēc mūsu tiesībām par ķīlu tiesību objektu var būt kā ķermeniskas, tā arī bezķermeniskas lietas. Tas ir romiešu tiesību dalījums *res corporales* un *res incorporales*, un šīnī normā ir saskatāma romiešu juristu prasme vecās formās dot jaunu saturu, saskaņot konservatīvās formas ar laika prasībām. Romiešu tiesības apmierināja jaunās prasības, nevis dibinādami katreiz jaunus institutus, bet dodami vecam institutam jaunu saturu. Šīnī gadījumā atzīdami, ka saistība ir bezķermeniska lieta, romiešu tiesības atzina arī, ka bezķermeniskas lietas var būt par ķīlu tiesību priekšmetu. Modernā tiesību zinātne, kā arī jaunlaiku likumdošana redz šeit divus institutus jeb, pareizāk, viena instituta divus veidus. Ķīlu tiesībām, kuŗām par priekšmetu ir saistība, ir dažas savas specialas problemas, kuŗas tieši mūsu civillikumos netiek izšķirtas,¹³³⁾ jo tās seko šīnī ziņā romiešu tiesību principam. Tā-

¹³¹⁾ Sk. Latvijas Senata civ. kas. dep. 1929. g. 31. maija spriedumu, iesp. Juristā, 1929, Nr. 6.

¹³²⁾ Sk. III. d. 3579 p.

¹³³⁾ Citādi ārzemju likumdošanā, piemēram ZGB pat veltī veselu nodaļu. Sk. *Horber*, *das Forderungspfandrecht*, Zürich, 1906; *Dr. jur. H. Trümper*, *Die Verpfändung der Wertpapiere*, Zeitschrift des Bernischen Juristenvereins, Bd. 51, S. 489—496.

dēļ pēc mūsu tiesībām šīs problēmas jāizšķir, izejot no ķīlu tiesību pamatprincipiem.

II. Pēc Latvijas civillikumiem ķīlu tiesības ir blakus tiesības (1337., 1339., 1340., 1341., 1351. p. p.). Tādēļ, lai nodibinātu ķīlu tiesības, nepieciešama kādas saistības eksistēšana. Ja ķīlu tiesības ir blakus tiesības, tad viņu eksistence atkarīga no galvenās saistības. Ja šī galvenā saistība ir aprobežota, tad arī ķīlu tiesību prasība var būt tikai aprobežota (1339. p.). Ķīlu tiesību spēks nevar pārsniegt tās saistības robežas, kuŗas viņas nodrošina (1341. p.). Tā tad mūsu gadījumā drošības vekselis itkā būtu pilnīgi atkarīgs no nomaksas pirkuma līguma.¹³⁴⁾ Bet vekselus regulē Vekseļu likums. Tādēļ uz vekseļa netiek nodibinātas ķīlu tiesības ar to, ka pircējs nodod pārdevējam vekseli kā nodrošinājumu (sk. 1469. p.). Vekseļa pārejai nepieciešams *indosaments* (Vekseļu likuma 18. pants).¹³⁵⁾ Uz indosamenta pamata pāriet tiesības par (uz papīra), t. i. īpašuma tiesības uz pašu dokumentu kā kustamu mantu un arī tiesības no papīra, kuŗas sevī iemieso vekselis.¹³⁶⁾ Vekseļa saistība ir maksāšanas solījums, kas principā izslēdz ierunas¹³⁷⁾ (Vekseļu likuma 11. p.). Bet Vekseļu likums nosaka tikai attiecības, kas ceļas no vekseļa, un tādēļ neizslēdz citu papildu līgumu iespēju, bet šiem papildu līgumiem ir spēks tikai to kontrahentu starpā, kuŗi ņēmuši dalību papildu līgumā (33. p.).¹³⁸⁾

Formāli pārdevējs iegūst īpašuma tiesības uz vekseli un viņš arī var nodot vekseli tālāk citai personai īpašumā (Vekseļu likums 17. p.). Bet tā kā nomaksas pirkuma līguma gadījumā vekselis tiek nodots kā nodrošinājums, tad šis papildu līgums starp pircēju un pārdevēju

¹³⁴⁾ Ķīlu ņēmēja tiesības uz viņam iekārtātām svešām saistībām apskata 1465. u. sek. pantī.

¹³⁵⁾ Sk. Dr. A. Loebers, Indosamenta funkciju norobežojumi, Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1922, Nr. 4, 181. u. sek. lpp.

¹³⁶⁾ Dr. A. Loebers, Tirdzniecību tiesību pārskats, 277. lpp.

¹³⁷⁾ Dr. A. Loebers, l. cit., 315. lpp.

¹³⁸⁾ Проф. А. И. Каминка, Устав о векселях, Изд. 4, Каунас, 1928, стр. 49.

ir spēkā, un šis papildu līgums arī tieši nosaka pārdevēja tiesības uz vekseli, bet, zināms, neaizkar trešo personu tiesības. Pēc juridiskās konstrukcijas mums te ir fiduciārs darījums, kas dibināts uz uzticību, kas dod pārdevējam vairākas tiesības, nekā tas izriet no kontrahentu istā nolūka. Fiduciārs darījums katrā ziņā uzskatāms par likumīgu¹³⁹⁾ (2952. p.). Bet, kā jau aizrādīju, kontrahentu starpā spēkā ir papildu līgums, ar ko nodibinātas ķīlu tiesības (1490. p.), kādēļ ķīlu ņēmējam nav tiesības lietot viņam iekļīlāto lietu, ja vien tāda lietošana viņam nav atvēlēta pēc norunas; bet arī šajā gadījumā viņš ir atbildīgs par katru šīs tiesības nelietīgu (Missbrauch — arī nepareizu) izlietošanu (1482. p.). Pārdevējam uz nomaksu nav aizliegts iekļīlāt pie viņa esošo ķīlu, bet līdz ar viņa paša ķīlu tiesību izbeigšanos izbeidzas arī otrā ķīlu ņēmēja tiesības (1489. p.).

Pret pārdevēju uz nomaksu pircējs, kas izdevis vekseli, var vienādi aizstāvēties, pamatojoties uz Vekselu likuma 33. pantu. Pret trešiem labticīgiem vekselu ieguvējiem nekādu ierunu nevar būt. Bet jāatzīst, ka pārdevējam uz nomaksu pēc Latvijas civillikumiem nav tiesības vekseli nodot tālāk, ja tāda noruna nav bijusi. Ja to viņš tomēr dara, pircējs nevar pret trešām personām aizstāvēties, jo formāli viņš vekseli nodevis īpašumā. Šeit var iznākt dzīvē divkārša pirkuma cenas samaksa: viena pret līgumu un viena pret vekseli. Tāda iespēja dzīvē būtu gandrīz izslēgta, ja pircējs uz nomaksu, nodrošinot savu saistību ar vekseliem, izdotu vairākus vekselus ar nomaksu maksāšanas dienas termiņu. Tādā gadījumā, maksājot tikai pret vekseli, divkārtējā pirkuma cenas samaksa ir izslēgta. Vekselu nodrošinājums tādā veidā dzīvē pa lielākai daļai arī tiek praktizēts. Bet dzīvē paši pircēji bīstas no daudziem vekseliem ar nomaksu izdarīšanas dienas termiņiem, jo tādā gadījumā viņiem jābūt ļoti kārtīgiem maksātājiem. Tādēļ pircēji bieži izdod vienu vekseli, kādu citreiz pārdevēji

---

¹³⁹⁾ Проф. В. И. Синайский, Основы гражд. права, Вып. I, Рига, 1931, стр. 255; Гражданское Уложение, проект с объяснениями под редакцией М. И. Тютрюмова, С. Петербург, 1910, стр. 192.

tieši pieprasa, kuŗu saņem atpakaļ tikai pēc pēdējās nomaksas izdarīšanas. Mūsu praksē gandrīz visi pārdevēji uz nomaksu diskontē savus vekselus un uz viņiem nekādas atzīmes par pārāda pamazināšanu faktiski nevar izdarīt. Tādēļ vekselis turpina pastāvēt, un dzīvē var iznākt gadījums, kad pirkuma cena jāsamaksā otrreiz, izpērkot vekseli.

III. Izšķirt jautājumu no de lege ferenda viedokļa ir ļoti grūti, jo ievērojot to, ka tiesības pašas negarantē saistību izpildīšanu¹⁴⁰) un atstāj kontrahentiem pašiem rūpēties par savām interesēm, likumdošanai, kuŗa gribētu ierobežot šinī ziņā kontrahentus, būtu jāvadās no ļoti svarīgiem motīviem. Jāatzīst, ka pārdevējam nodrošinājumi ir vajadzīgi, sevišķi tur, kur pircēji nav pieraduši izpildīt saistības laikā. Tomēr šeit ir viens ļaunums, t. i. ka mūsu gadījumā mums ir darīšana ar fiduciāru darījumu. Fiduciārs darījums kā darījums, kas neatbilst kontrahentu patiesām nolūkam, ir ļaunums. Viņš ir bīstams, ja sabiedrībā novērojam daudz ļaunprātību, jo fiduciārais darījums dod vienādi plašu darba lauku ļaunprātībām. Romiešu tiesības varēja rīkoties citādi, jo tur šī uzticība, kas guļ fiduciāru darījumu pamatā, tika aizsargāta ar infamia, kas mūsu tiesībām nav pazīstams. Bez tam var būt arī cits iebildums — nomaksas pirkums ir kredīta pirkuma veids, bet kur tiek izdots vekselis, kuŗš tiek diskontēts, tur stingri ņemot kredīta nav. Šeit, tiešām, tiek sagādāta iespēja dabūt kredītu, jeb, varētu arī teikt, pārdevējs uz nomaksu garantē kredīta dabūšanu. Ja pārdevēji uz nomaksu grib iegūt arī vekseļa nodrošinājumu, kas nebūtu fiduciārs darījums un neatņemtu nomaksas pirkumam kredīta pirkuma raksturu, atliek atzīt vekseļa ķīlas indosamentu (Pfandindossament).¹⁴¹) Tādā gadījumā ķīlu tiesības tiek nodibinātas de facto un de jure, un pārdevējs iegūst vekseltiesisku nodrošinājumu.

¹⁴⁰) Sk. Проф. В. И. Синайский, Русское гр. право, Вып. II, 1918, стр. 22; Гинс, Способы обеспечения обязательств, Ж. М. Ю., 1917, № 1.

¹⁴¹) Šādu indosamentu paredz arī 1930. g. Ženēvā apspriestais Uniformais likums par pārvedu un vienkāršiem vekseliem. Sk. par to Dr. A. Loebera rakstu Tieslietu Ministrijas Vēstnesī, 1930, Nr. 9, 323. un 324. lpp.

§ 16. Kontroles un tiesas klauzulas.

I. Kā mēs redzējām, pārdevējam nepieciešami līgumā nodrošināt savas tiesības, tādēļ ka viņš faktiski savu pienākumu izpildījis, nomaksas pirkuma objekts atrodas pie pircēja, kuŗa tiesības līdz pirkuma cenas galīgai samaksai attiecībā uz nomaksā pirktu lietu ir gan ierobežotas. Uz nomaksu pārdotā lieta ir pārdevējam reals nodrošinājums, uz kuŗu, saskaņā ar līgumiem, viņam pieder īpašuma tiesības vai, kā pēc Latgales civillikumiem, ķīlu tiesības. Tādēļ arī pārdevējs ir ļoti ieinteresēts lietas pastāvēšanā, labā glabāšanā un kārtīgā lietošanā. Bet ja šī lieta neatrodas pārdevēja valdīšanā, tad viņš tieši noteikt tās likteni vairs nevar. Tādēļ pārdevējs jau līgumā parasti paredz, cik plašas ir pircēja tiesības par uz nomaksu pirktu lietu, tādā ceļā viņš savas intereses ir nodrošinājis. Pārdevējam atliek rūpēties, lai pircējs, kas ieguvis lietu uz nomaksu, nepārkāptu savas tiesības, nesāktu rīkoties ar pirko lietu tā, ka tā varētu strauji zaudēt savu vērtību un tādā kārtā neapdraudētu pārdevēja stāvokli. To sasniedz ar dažādām kontroles klauzulām, kuŗas piešķir pārdevējam, kas atsavinājis lietu uz nomaksu, tiesības pārbaudīt uz nomaksu pārdotās lietas stāvokli.¹⁴²⁾ Tā, piemēram, mūsu līgumos mēs atrodam sekošus noteikumus: „Pārdevējam ir tiesība kuŗā katrā laikā pārlicināties par lietas atrašanos pie pircēja“. Šis noteikums piešķir pārdevējam tiesību kuŗā katrā laikā ieiet pircēja dzīvoklī, ja pārdotā lieta atrodas dzīvoklī. Tomēr tā ir tikai tiesība, kuŗas neizpildīšanas gadījumā pārdevējs var griezties tikai pie tiesas. Ja pārdevējs, pamatojoties uz līgumā piešķirtām tiesībām, mēģinātu iekļūt dzīvoklī, kādās citās telpās vai apžogotā vietā, lietojot vardarbību, tad viņš izdarītu Sodū likumos 512. pantā paredzēto pārkāpumu. Bet šīs klauzulas nozīme pa lielākai daļai pastāv tieši iespējā tūlīņ uz vietas pārlicināties par lietas atrašanos, lai varētu spert nekavējošus soļus savu interešu

¹⁴²⁾ K. Gessner, l. c., S. 216.

aizsargāšanai. Tādēļ, ja pircējs šo līguma noteikumu labprātīgi neizpilda, tad tas zaudē daudz no savas vērtības.

II. Samērā bieži atrodam mūsu līgumos tiesas klauzulu,¹⁴³) proti noteikumu, ka ja izceļas kāds strīds, kas izriet no nomaksas pirkuma līguma, tad tādām gadījumam tiek paredzēta tiesāšanas vieta vai pat tiesa, piemēram: „Visi no šī līguma izrietošie strīdus jāūtīnīti ir padoti Rīgas pilsētas tiesu iestādēm“ vai „visiem varbūtējiem uz šā līguma pamata strīdiem jāūtīnīti no Rīgas tiesu iestādēm“. Piekritību nosaka civilprocesa likumi, no kuriem 37. un 227. panti piešķir tiesību vienoties par tiesu, kurā jāūtīnīti iespējamiem strīdiem (forum conventionis et prorogationis).¹⁴⁴) Šim piekritības veidam tad ir priekšrocība pret pārējiem, izņemot strīdu par nekustamiem īpašumiem (forum rei sitae). Līdz ar atzīšanu, ka pusēm piekritīti tiesība vienojoties noteikt piekritību tiesās, tiem uzlikts pienākums pieņemt tādas lietas iztiesāšanā, kaut arī likumā tieši tas nav norādīts. Šaubas nerada, ka puses var vienojoties noteikt pirmās instances tiesu (Civ. proc. lik. 37., 227. un 228. p. p.). Bet, šķiet, puses nevar vienoties par Apgabaltiesu, ja tā ir otrā instance, jo pārsūdzības kārtība tiek noteikta strikti civilprocesa likumos. Tādēļ kontrahenti var vienoties tikai par pirmās instances tiesu.

Šī klauzula literatūrā tiek apkaŗota kā klauzula, kas no stāda nomaksas pircēju sliktā stāvoklī.¹⁴⁵) Šiem iebildumiem tomēr piekrist nevar, ja vispār atzīst forum conventionis et prorogationis. Šeit nav nekādu specialu apstākļu, kas spiestu jāūtīnīti nomaksas pirkuma gadījumā citādi nekā vispār.

Šī klauzula var tikt nodibināta kontrahentiem savstarpēji brīvi vienojoties, ko tieši līgumā arī jāpasaka (Kr. sen. sp. 84/96), kādēļ nevar uzskatīt, ka forum conventionis

¹⁴³) H. Rühl, l. c., S. 243; K. Gessner, l. c., S. 215.

¹⁴⁴) И. Э. Энгельман, Курс русского гражд. судопроизводства 1912, Юрьев, стр. 127.

¹⁴⁵) Austrijas 1896. g. likuma 6. § viņu aizliedz. Pret izsakās arī H. Rühl's, K. Gessner's u. c.

et prorogationis tiek nodibināts ar noteikumu, ka pircējs atsakās no savām tiesībām prasīt lietas izšķiršanu pēc dzīves vietas, piem., kādas lielas firmas nomaksas pirkuma līgumā atrodam sekošu noteikumu: „Ja pārdevējam būtu sakarā ar šo līgumu jāgriežas pie tiesas, tad pircējs izsaka savu piekrišanu uz lietas izšķiršanu tanīs tiesās, kur to vēlas pārdevējs, un tā tad pircējs atsakās no savām tiesībām prasīt lietas izšķiršanu pēc dzīves vietas“. Tāds noteikums, kas satur sevī tikai pircēja atteikšanos no savām tiesībām un nodod tiesas izvēli pārdevēja ziņā, saskaņā ar civilprocesa likumiem, nav spēkā, jo civilprocesa likuma 37., 227. un 228. pantu runā, ka kontrahenti var, kā, piem., 227. p. saka, „определить тот суд первой инстанции“, t. i. tieši vienoties par tiesu, kurā lieta jāiztiesā. Šinī aktā jāņem dalība abām pusēm. To tādēļ nevar noteikt viena puse, kaut arī otra puse būtu tādu tiesību piešķirusi, jo tādām gadījumam mūsu civilprocesa likumi nekādu izņēmumu neparedz, kādēļ tas atkrīt, un jāatzīst vispārēja piekritība.¹⁴⁶⁾

§ 17. Trešo personu stāvoklis.

I. Trešo personu stāvoklis nomaksas pirkuma līgumā vispār nav patikams, ja līgums ir savienots ar īpašuma tiesību aizturēšanu. Īpašuma tiesībām un valdīšanai nesakrītot vienā personā, trešās personas bieži ir nepareizos ieskatos par attiecīgās personas pirkšanas spējām, piem., nesen Rīgā bijis gadījums, kurš sacīto tieši ilustrē: vienam kungam, kas ļoti plaši dzīvojis, bija savs automobilis, grezna dzīvokļa iekārta un arī plašs kredīts, tikai vēlāk, kad kreditori sāka interesēties par savu prasību nodrošināšanu, izrādījās, ka viss, kas pie šī kunga atradās, bija ņemts uz nomaksu, nekārtīgi maksāts, tā ka pārdevējiem ir tiesības vienkārši viņa greznās lietas atņemt. Tādā kārtā nomaksas pirkums maldina trešās personas par attiecīgās personas kredīspējām. Bet nomaksas pirkums, kas savienots ar īpašuma tiesībām, bieži tieši apdraud kreditora stā-

¹⁴⁶⁾ Tāpat H. Rühl, l. c., S. 244; sk. arī Kriev. sen. spr. 1886/65.

v o k l i. Parasti, ja kāda persona paliek parādā vienam kreditoram, viņa neizpilda vai nespēj izpildīt arī pārējās saistības. Neizdarot maksājumus pēc nomaksas pirkuma līguma, kas savienots ar īpašuma tiesību aizturēšanu un iemaksāto nomaksu zaudēšanu, pircējs zaudē savas tiesības, kas izriet no nomaksas pirkuma līguma, un zaudē arī izdarītās iemaksas par labu pārdevējam, kas iedzīvojas tādā kārtā vispār uz pircēja rēķina. Bet var notikt, ka tāda pārdevēja iedzīvošanās notiek uz k r e d i t o r a rēķina, proti — kad kreditors vērš savu prasību pret parādnieka mantu, kuŗa, varbūt pa lielākaļ daļai, ir jau nomaksāta, bet kuŗa skaitās pārdevēja īpašumā, kas arī kādas nomaksas neizdarīšanas dēļ uz nomaksu pārdotās lietas atņem un iemaksātās nomaksas patur sev. Šeit ir iespējamās lielas ļaunprātības. Pircējs var apzinīgi neizdarīt kādu nomaksu, lai radītu pārdevējam tiesību lietu atņemt un saskaņā ar vienošanos saņemt atpakaļ kādu daļu lietas vērtības. Tāda vienošanās pircēja un pārdevēja starpā var būt abpusīgi izdevīga — abi saņem kādu daļu no peļņas, zināms uz kreditora rēķina. Tāda vienošanās var tikt izdarīta no pārdevēja puses arī labā ticībā, ja pēdējais nezina neko par kreditoru prasībām; parasti gan ļaunprātība ir abpusīga. Kā man kāds Rīgas miertiesnesis zināja stāstīt, tieši tādi gadījumi dzīvē nāk priekšā. Bet par godu daudzām solidām firmām jāsapaka, ka ne katra ir gatava tā rīkoties. Kāds konkursa masas valdes loceklis zināja man atstāstīt gadījumu, tieši kad firma atteicās tā rīkoties, jo par savu pēdējo nomaksu bija droša, tā bija vairākkārt nodrošināta ar gandrīz jau nomaksātas lietas vērtību. Bet šinī gadījumā bankrotējušās sabiedrības direktors panāca to pašu citādā ceļā. Minētā firmā ieradās kāda persona, kas iemaksāja atlikušo nomaksu un lūdza cedēt līgumā paredzētās tiesības uz viņu, kam firma piekrita, un tad šī persona par pēdējo nomaksu neizdarīšanu, kas sastādīja kādus 500 latus, atņēma minēto lietu, kas bija vērtībā tuvu pie 20.000 latu. Cietēji šeit bija atkal kreditori. Nomaksas pirkuma gadījumā, kas savienots ar īpašuma tiesību aizturēšanu un iemaksāto nomaksu zaudēšanu, kreditori vienādi s t i p r i a p d r a u d ē t i, tādēļ ka ar uz nomaksu pirktām lietām viņi savas prasības nevar apmierināt.

II. Citādi jautājums izšķirams, kad nomaksa nav nokavēta un uz nomaksu pirktā lieta tiek no tiesu iestādēm aprakstīta. Saprotams, pārdevējam piekrit uz civ. pr. lik. 665. p. pamata intervencijas prasība, bet kreditors to var novērst, samaksājot atlikušās nomaksas, kuŗas pārdevējam ir tiesība prasīt. Ja kreditors to nedara, viņš nekā nevar sasniegt. Bieži tomēr gadās dzīvē gadījumi, kad pārdevējs nepieņem no kreditora piedāvāto nomaksu, vārbūt pat nepieņem saziņā ar pircēja aizliegumu nepieņemt no trešās personas saistības izpildījumu.

Pēc Latvijas civillikumu 3487.¹⁴⁷⁾ panta trešā persona var izpildīt saistību parādnieka vietā, pat bez viņa ziņas un pret viņa gribu, izņemot gadījumus, kad saistības priekšmets attiecas vienīgi uz saistītā personīgo darbību. Vēl noteiktāki Code civile Art. 1236. un Saksijas civ. lik. 690. §. Tādā gadījumā pircēja kreditors piedāvā pārdevējam atlikušās nomaksas, un ja pēdējais atsakās tās pieņemt, tad iemaksā tās tiesu depozi-tā. Tādā gadījumā saistība uzskatāma par izpildītu, un īpašuma tiesības iegūst pircējs uz nomaksu, bet nevis kreditors, jo izpildīts ir nomaksas pirkuma līgums. Ja kreditors gribētu iegūt tieši pārdevēja prasības līdz ar viņa nodrošinājumiem, tad viņam tas jāpielīgst, kuŗus viņš tādēļ bez pārdevēja piekrišanas iegūt nevar. (Cvingmann's VI, 197. lp.). Šeit tomēr iespējams pretējs ieskats. 3487. pants nosaka, ka tiešā persona var izpildīt saistību bez parādnieka ziņas un pret viņa gribu, bet neuzliek par pienākumu kreditoram tādu izpildījumu pieņemt. Šī panta teksts, kā to norāda Nolde, ir ņemts no Saksijas civillikuma 690. §, no kuŗa viņš tieši atšķiras ar to, ka Saksijas civillikuma 690. § beigās ir atlaista tieši tā daļa, kuŗā ir runa par to, ka kreditoram tāds izpildījums jāpieņem. Nevar zināt, vai mūsu civillikumu kopojuņa autors atlaidis šī paragrafa beigas, uzskatīdams tās par lieku, vai tieši gribēdams radīt principu, ka kreditoram nav pienā-

¹⁴⁷⁾ Sk. Sen. spr. 1924/146; iesp. Tieslietu Ministrijas Vēstnesī, 1929, Nr. 5, 305. lpp.

kuma pieņemt tādu izpildījumu. Tiešu atbildi nedod arī avoti¹⁴⁸⁾. Pieņemot to ieskatu, ka likums neuzliek par pienākumu kreditoram pieņemt izpildījumu, kad viņam vienalga, kas izpilda, un kur pamatā guļ launprātība, nozīmē atzīt, ka likums veicina launprātību. Bet Latvijas civillikuma XVII. pants nosaka, ka pie likumu iztulkojuma jādod priekšroc. tam iztulkojumam, kas normai dod labāku jēgumu un kuŗa ir taisnīgāka (XVIII. p.)¹⁴⁹⁾

Kad nomaksas pircējs iegūst īpašuma tiesības uz lietu, kreditors atbrīvojas no intervenciju prasību draudiem. Tāds ceļš kreditoram tomēr ir tikai tad izdevīgs, kad nomaksas pirkuma lietai ir kaut cik vērtība, jo no viņa iemaksātās nomaksas, ja tās nevarēs piedzīt no parādnieka, arī var iet zudumā.

III. Kad kāda trešā persona kaut kādi apdraud pārdevēja aizturētās īpašuma tiesības, viņš var vienādi savas intereses aizstāvēt civ. proc. lik. 665. pantā paredzētā kārtībā. Šo viņa stāvokli var apdraudēt trešās personas, ja tās iegūst tādu lietu, atrazdamās labā ticībā.¹⁵⁰⁾ Tādā gadījumā iegūtās tiesības pastāv, un ja jaunais ieguvējs ieguvis īpašuma tiesības, tad pārdevējs tās zaudē, tam atliek piedzīt zaudējumus no pircēja saskaņā ar principu: „Hand muss Hand wahren“, vai „Wo man seinen Glauben gelassen hat, da muss man ihn wieder suchen“.¹⁵¹⁾ Šis princips garantē trešām personām viņu iegūtās tiesības, ja viņas tās ieguvušas labā ticībā. Šeit tiešām likumdevējs konsekventi izvedis trešo personu aizsardzību.

¹⁴⁸⁾ J., III, 30, pr.; Dig. XLVI, 3, 53.

¹⁴⁹⁾ Līdzīgi izšķir Vācijas, Austrijas, Šveices, Francijas u. c. tiesības. Tikai BGB dod citādu atrisinājumu, jo saskaņā ar 267. § pie parādnieka ierunas kreditoru nevar piespiest pieņemt saistības izpildījumu; sk. L a z a r u s, Das Recht des Abzahlungsgeschäftes, S. 122. R ü h l — Eigentumsvorbehalt und Abzahlungsgeschäft, S. 89 u. f., A. T u h r — Allgemeiner Teil des Schweizerischen O. R. 1925, Tübingen, 429. lpp. u. sek.

¹⁵⁰⁾ Sk. H. R ü h l, l. c., 108. u. sek. lpp. R. S p i e g e l, Rechtsfragen beim Eigentumsvorbehalt, Bochum, 1928, S. 30 u. f.

¹⁵¹⁾ Pārdevēja stāvokli aizsargā Sodu likumu 607². pants, piedraudēdams pircējam ar ieslodzīšanu cietumā, ja tas pārdod vai citādi atsavina pirms pilnas pirkšanas summas samaksas uz nomaksu pirktu mantu.

18. § De lege ferenda.

I. Saistību tiesības vispār dibinās uz līguma brīvības principa.¹⁵²⁾ Šis princips, kas likts Code Civile pamatos, pilnīgi saskanēja ar liberalismu, kas XIX. g. s. piedzīvoja ziedu laikus. Bet civiltiesiskā sabiedrība ir izveidota uz individualā un socialā principa pamata, kas vijas cauri visām civiltiesībām.¹⁵³⁾ Viens otru ierobežo, bet nevis noliedz, jo tiesības radītas katra un visu dēļ. Saistību tiesībās līguma brīvības princips, kuŗā izteicas individualais princips, dominē. Bet atrodam arī socialo principu, kas sevišķi stipri izteicas kara un revolūcijas apstākļos, kad līguma brīvības princips tiek ļoti stipri ierobežots.¹⁵⁴⁾ Ari normalos apstākļos līguma brīvības princips tiek ierobežots, tomēr tikai ļoti retos gadījumos, kur to prasa svarīgi iemesli. XIX. g. s. beigās likumdošanas sāk vairāk un vairāk ierobežot līguma brīvības principu, jo ar pilnīgu līguma brīvības principu tiek sasniegta tikai formala taisnība. Likumdošanas, ierobežodamas šo principu, cenšas sasniegt materialo taisnību. Tādēļ, atzīdamas līguma brīvības principu, tiesības nevar aizmirst materialo taisnību, kas cieš no tām netaisnām klauzulām, kas tiek ievestas nomaksas pirkuma līgumos.¹⁵⁵⁾ Daudzi zinātnieki aizrāda, ka šeit likumdošanām jāaizsargā sociāli vājākos. Man šķiet, ka tas nav tieši civiltiesību uzdevums, bet vairāk publisko tiesību uzdevums. Bet gan civiltiesības nevar pieļaut, ka civiltiesību instituti tiek izmantoti netaisnību nodarīšanai, jo jus est ars boni et aequi. Bet tāda netaisnība bez šaubām nomaksas pircējam tiek tad nodarīta, kad pārdevējs kāda līguma noteikuma dēļ atņem pārdoto lietu, piedzen visus izdevumus un zaudējumus, kas viņam cēlušies, un bez tam patur visas izdarītās nomaksas. Šeit pārdevējs

¹⁵²⁾ Sk. J. W. Hedemann, Die Fortschritte des Zivilrechts im XIX. Jahrhundert, Berlin, 1910, S. 7.

¹⁵³⁾ Dr. W. Sinaiski, Abhandlungen zur Theorie und Geschichte des Zivilrechts, Riga, 1930, S. 149.

¹⁵⁴⁾ J. W. Hedemann, Schuldrecht, S. 16 u. f.

¹⁵⁵⁾ Sk. Richter, l. c., S. 15; Lazarus, l. c., S. 9.

tieši iedzīvojas uz nomaksas pircēja rēķina. Tādēļ šeit līguma brīvības principu jāierobežo, un pareizi dara tās daudzās likumdošanas, kuŗas šo līgumu ir regulējušas.¹⁵⁶⁾ Latvijā nepieciešams vēl šo jautājumu regulēt aiz cita motīva, lai saskaņotu Latvijā pastāvošās divas civiltiesiskās sistēmas, kā to aizrāda civillikumu izstrādāšanas komisija. Pie šī paša saskaņošanas darba varētu novērst tos trūkumus, kādi ir šinī jautājumā X. s. I. d., uz kuŗiem norāda vairāki pētnieki.¹⁵⁷⁾

II. Normējot šo līgumu, likumdevējam jāievēro arī triju grupu — pircēju, pārdevēju un trešo personu intereses. Šīs intereses ir iespējams saskaņot, ievērojot arī civiltiesiskās sabiedrības pamatprincipus. Kā viens šķērslis, kas stāv pretrunā ar civiltiesiskās sabiedrības pamatprincipiem un padara nedrošu ne tikai atsevišķu kreditoru stāvokli,¹⁵⁸⁾ bet sakarā ar to vispār kreditu, ir īpašuma tiesību aizturēšana. Mēs redzējam, ka īpašuma tiesības aizturēšana, kā fiduciars darījums, ir jau pats par sevi ļaunums; fiduciaru darījumu var pieļaut vispār civiltiesībās tikai tādos gadījumos, kad trūkst tāds juridisks institūts, ko kontrahenti varētu pielietot savām vajadzībām. Bet ja likumdevējs normē nomaksas pirkuma līgumu, tad viņam jāradā institūts, lai šis fiduciars darījums — īpašuma tiesības aizturēšana — būtu šeit lieks; tāds institūts šinī gadījumā būtu kādu lietisku tiesību garantija. Bez tam jāatceras, ka īpašuma tiesības dod vielu ļaunprātībām, no kuŗām gan visvairāk cieš trešās personas, kas nav piedalījušās līguma noslēgšanā. Šo trešo personu intereses vienādi tiesības arī ievēro. Īpašuma tiesības aizturēšana satricina arī kreditu, ko var redzēt no šo institūtu vēstures; no sākuma pastāvot tikai pie nekustamā īpašuma, viņi satricināja hipotekārisko kreditu tādā mērā,

---

¹⁵⁶⁾ Bukovska civillikumu pārstrādāšanas komisija arī norāda, ka X. s. 1527¹⁻⁶. p. p. pēc pārstrādājuma varētu tikt ievesti visā Latvijā, sk. Komisijas materialus, О побочных при купле договорах, in folio.

¹⁵⁷⁾ Sinaiskis, Butovskis u. c.

¹⁵⁸⁾ To atzina arī Bukovska civillikumu pārstrādāšanas komisija. Sk. Komisijas materiali.

ka bija vajadzīga reforma, kuŗa tad konsekventi izveda p u b l i c i t a t e s principu.

Pārdevējiem no svara iegūt tikai lietiskas dabas garantiju, lai pārdotā lieta būtu tā materialā substance, no kuŗas viņš varētu vienādi piedzīt savas prasības, ja pircējs savu saistību neizpildītu. Ari tiesu praksē un literatūrā bieži uzsver tieši īpašuma tiesību aizturēšanai šo funkciju. Tādas dabas lietisku garantiju dod Latgales civiltiesības, kā ari viena otra ārzemes likumdošana, piemēram, dažu Z. A. S. Valstu un Kanadas štatu likumdošanas. Pašam pārdevējam daudzos gadījumos zūd intereses uz īpašuma tiesību aizturēšanu, ja likums uzliek par pienākumu atmaksāt iemaksātās nomaksas pārdotās lietas atgriešanas gadījumā.¹⁵⁹⁾ Atzīstot šinī gadījumā ķīlu tiesības visas ieinteresēto grupu intereses tiek saskaņotas, kontrahenti iegūst viņu nolūkam atbilstošu institutu, pret kuŗu ari trešās personas nevar celt nekādus iebildumus. Tikai jāievēro, ka, regulējot šo institutu, likumdevējs no jauna sadursies ar publicitates principu, kas atkal sagādās lielas grūtības. Bet šo jautājumu likumdevējam jāpārvar ari īpašumu tiesību aizturēšanas gadījumā, un viņš būs tikai vieglāk pārvarams, normējot mazāka apmēra lietisku tiesību.

III. Regulējot līgumu, jāaizliedz katrā ziņā noteikums, ka līguma nepildīšanas gadījumā pircējs zaudē visas iemaksas (Verwirkungsklausel, lex commissoria). Šis noteikums attiecībā pret pircēju, kā mēs redzējām, ir visnetaisnākais un apkaŗots literatūrā un dzīvē visasāk. Tāpat ierobežojama „Ratenverfallklausel“, lai nomaksas pircējam būtu kaut mazs papildu termiņš, kādā laikā viena daļa pircēju tiešām varētu savas saistības nokārtot.

IV. Lai neveicinātu greznību, būtu jāizslēdz no speciala likuma aizsardzības vērtslietas, kuŗas pie mums ari ļoti mazā apmērā pārdod uz nomaksu. Loteriju lozes izslēgšana būtu lieka, jo loteriju sarīkošana atrodas zem valdības kontroles.

---

¹⁵⁹⁾ Piemēram, pārdevējam nav nekādas intereses iegūt stipri nolietotu vai slikti glabātu lietu, tādā gadījumā viņš pats centīsies iegūt pēc iespējas nolīgto cenu.

Šķiet, vienīgā iestāde, kas piekopj nomaksas ideju, ir Latvijas Sarkanais Krusts.

V. Ja izrādītos par pareizu, ka nomaksas pirkums veicina dzīvošanu pāri līdzekļiem un nevajadzīgu lietu pirkšanu, tad viņu pielietošanu būtu iespējams ierobežot, prasot rakstisku formu līgumu noslēgšanai. Ar to mazliet apgrūtinātu līgumu noslēgšanu, un pirms līguma parakstīšanas pircējs vēlreiz varētu pārdomāt sava pirkuma vajadzību.¹⁶⁰⁾

VI. Tirdzniecības tiesību pamatprincipu dēļ specialais likums nebūtu attiecināms uz tirdzniecības tiesību lauku.

VII. Lai nomaksas pirkums nezaudētu kreditpirkuma raksturu un lai pasargātu pircējus no divkārtējas pirkuma maksas samaksas, būtu jāatzīst, ka vekseļu izdošana dzēš nomaksas pirkuma saistību. Lai tomēr arī pārdevējam būtu vekseltiesiska garantija, jāatzīst par vēlamu vekseļa ķīlas indosamentu (Pfandindossament).

K. Č a k s t e.

---

¹⁶⁰⁾ A. H e y m a n n, Das Abzahlungsgeschäft in volkswirtschaftlicher und juristischer Bedeutung. 1916. Leipzig, S. 16.